

**Voorontwerp federaal plan
Producten
2009 – 2012**

Naar een geïntegreerd productbeleid

September 2008

Dankwoord:

De dienst Productbeleid bedankt vooral de andere federale overheidsdiensten, de regionale administraties, de beroepsfederaties en de ngo's die hun steentje hebben bijgedragen aan de uitwerking van dit Plan, evenals Jean-Roger Drèze voor zijn strategische raadgevingen.

INHOUDSOPGAVE

DEEL I – NAAR EEN GEÏNTEGREERD PRODUCTBELEID	4
1. Inleiding	4
2. Duurzame productie- en consumptiepatronen.....	5
3. Doelstellingen van een federaal productbeleid.....	7
4. De prioriteiten van een Geïntegreerd productbeleid	7
5. Handelen binnen een netwerk.....	10
DEEL II – DE INTEGRATIEMIDDELEN VERSTERKEN.....	18
<u>Een betere integratie van het beleid</u>	18
As 1: De strategische aanwezigheid van België op internationaal niveau optimaliseren	18
As 2: Het nationale overlegkader verruimen	19
As 3: Duidelijke en nauwkeurige prestatiedoelstellingen vastleggen	21
As 4: De indicatoren en systemen voor impactevaluatie aanmoedigen	22
As 5: Het beleid vertalen	23
As 6: De transparantie en de toegang tot informatie verhogen in het kader van het verdrag van Aarhus	24
<u>Een betere integratie van betrokkenen en instrumenten</u>	25
<u>Regelgevende instrumenten</u>	25
<u>Markt- en belastinginstrumenten</u>	25
<u>De normalisatie</u>	28
<u>Sectoriële overeenkomsten en overeenkomsten per bedrijfstak</u>	30
<u>Labeling en etikettering</u>	33
<u>Reclame en communicatie</u>	36
DEEL III – PRIORITAIRE PRODUCTEN EN INSTALLATIES	41
Producten en installaties voor de Bouw	41
<u>Bouwmaterialen</u>	41
Energieverbruikende toestellen	45
<u>De EuP-richtlijn</u>	45
<u>Elektrische en Elektronische Installaties</u>	47
<u>Verwarmingstoestellen</u>	49
Producten en stoffen voor huishoudelijk gebruik	51
Installaties en rollend materieel	52
<u>Auto's</u>	52
<u>Andere installaties en rollend materieel</u>	55
Biomaterialen en biobrandstoffen	57

Voedingsproducten	62
DEEL IV – OPVOLGING EN EVALUATIE VAN HET PLAN	65
1. <u>Uitvoeringskalender</u>	65
2. UITVOERINGSMODALITEITEN	66
2.1 Programmatievergaderingen	66
2.2 Samenstelling van de databases en de situatieoverzichten	66
Participatieve evaluatiemethoden	67
LIJST VAN AFKORTINGEN	71
2 BIBLIOGRAPHIE	73

Deel I – Naar een geïntegreerd productbeleid

1. Inleiding

Talrijke onderzoekers zijn het erover eens: onze huidige consumptie- en productiepatronen zijn niet houdbaar op lange termijn. In dat kader spelen de producten en diensten die we produceren en consumeren een doorslaggevende rol. Gedurende de hele levensduur van een product ontstaan uiteenlopende gevolgen voor het milieu evenals sociale en economische effecten. Het is bijgevolg van belang om deze negatieve invloed zoveel mogelijk te beperken door op gecoördineerde wijze om te gaan met alle factoren die verband houden met het product, met zijn uitrusting en zijn gebruikswijze. Daarin ligt de rol van een geïntegreerd productbeleid¹.

Dit Plan geeft een eerste antwoord op de internationale en Europese engagementen om onze productie- en consumptiepatronen duurzamer te maken². Het is een aanzet tot een toekomstig geïntegreerd productbeleid op nationaal niveau en concentreert zich op een aantal prioritaire en strategische producten. Het is gestoeld op de wil om op korte en middellange termijn resultaat te boeken en probeert de verworvenheden te consolideren door zich op pragmatische wijze op het bestaande uitrustingspark te baseren.

Het Plan legt de fundamenten voor een ambitieus beleid dat een *minimale milieukwaliteit* wil garanderen voor alle producten die op de markt komen en dat vervolgens stapsgewijs de *algemene milieuprestatie* van de markt wil doen toenemen. Ten slotte beoogt het een *ruimere toegang tot 'groene' producten voor alle consumenten*, onafhankelijk van hun koopkracht. Hierdoor bevordert het Plan eveneens een grotere sociale cohesie en een meer rechtvaardige verdeling ten voordele van alle consumenten.

Het Plan benadrukt dus de sociale zijde van het geïntegreerd productbeleid.

Bovendien bevordert het Plan de geleidelijke ontwikkeling van een duurzamere en 'groenere' structurele mededinging tussen bedrijven en kmo's als antwoord op de nieuwe vereisten van de gemonialiseerde markt.

Om het beleid te baseren op de wetenschappelijke vooruitgang en op de waargenomen markt-tendensen, bestaat een prioriteit van het Plan uit de ontwikkeling van statistische gegevens en van een kwantitatieve aanpak, beide nodig voor een goed beleid, in samenwerking met de betrokken sectoren en spelers van het maatschappelijk middenveld. Een monitoring en een regelmatige evaluatie van de uitvoering en de relevantie van de voorgestelde beleidsmaatregelen worden gewaarborgd. De opvolging en de evaluatie moeten met behulp van het instrumentenbord een soort waakhond van de markt vormen. Een wijziging van de productie- en consumptiepatronen naar een duurzamere ontwikkeling vormt niet enkel een bron van winst en concurrentievermogen, maar ook van meer sociale rechtvaardigheid, welzijn en veiligheid.

---

¹ Zie kader 1

² De details van deze engagementen worden in Afdeling 2 beschreven

---

De kwesties aangaande milieugezondheid en voeding in verband met landbouw, onder andere het gebruik van pesticiden en biociden, worden in specifieke programma's behandeld. Ook het beheer van chemische producten en stoffen maakt deel uit van bijzondere programma's op Europees niveau, die worden vastgelegd in overleg met de lidstaten. Deze programma's - zoals het REACH-programma of de Strategie voor de vermindering van pesticiden en biociden - zullen nauw aansluiten bij het Plan volgens de behoeften, in functie van het geanalyseerde marktsegment en in samenwerking met de deelstaten en de betrokkenen.

Het Plan beantwoordt aan de politieke engagementen van de "Lente van het milieu", die in juli 2008 door de meerderheid werden goedgekeurd. Bovendien sluit het aan bij de bestaande strategieën en verwezenlijkt het actie 16 van het tweede Federaal plan inzake duurzame ontwikkeling (FPDO II) dat een "strategie voor duurzame producten" wil uitwerken. Het vormt een aanvulling op actie 15 (dematerialisatie) van het FPDO II en van andere plannen die momenteel worden voorbereid (Nationaal plan voor het verduurzamen van de overheidsaankopen, Actieplan voor energie-efficiëntie, FPDO III, Nationaal Klimaatplan 2008-2012, Nationale Biodiversiteit Strategie, Strategie Duurzame productie- en consumptiepatronen).

De voorgestelde acties binnen dit Plan vallen onder uitsluitend federale bevoegdheden³ of zijn gemengde bevoegdheden van de federale staat en de gewesten. Dit Plan bevat geen acties die uitsluitend gewestelijke of gemeenschappelijke bevoegdheid zijn. De gewesten en gemeenschappen voeren bovendien al talrijke acties uit die perfect in de lijn liggen van het Geïntegreerd Productbeleid.

2. Duurzame productie- en consumptiepatronen

Het federale Productplan, gebaseerd op een Geïntegreerd productbeleid (GPB), vormt de kern van een ruimere strategie die de productie- en consumptiepatronen duurzamer wil maken. Deze strategie werd op internationaal niveau vormgegeven en wordt vervolgens op Europees, nationaal en regionaal niveau omgezet.

De Verklaring van Rio (1992), goedgekeurd op de Top van de Aarde inzake Milieu en Ontwikkeling, en het Actieplan van Johannesburg (2002) zijn de twee belangrijkste internationale politieke engagementen die voor het eerst de regeringen en stakeholders oproepen om een beleid en maatregelen uit te werken met als doel duurzamere productie- en consumptiepatronen te bevorderen.

Op de top aangaande duurzame ontwikkeling in Johannesburg in 2002 werd een implementatieplan uitgewerkt. In dat implementatieplan werd een volledig hoofdstuk (hoofdstuk III) gewijd aan duurzame productie en consumptie. Hierin werd o.a. afgesproken om een 10-jarig kader van programma's met betrekking tot duurzame productie en consumptie te ontwikkelen. Ter invulling van dit 10-jarig kader werd een proces opgestart, het zogenaamde Marrakech-proces (2003), genoemd naar de stad waar de eerste vergadering doorging. Dit programma staat onder leiding van UNEP (United Nations Environment Programm) en de UNDESA (United Nations Department of Economic and Social affairs), en wil zowel een wereldwijde als regionale (binnen Europa en binnen andere

---

³ FOD Leefmilieu, FOD Mobiliteit en Vervoer, FOD Economie, FOD Financiën en POD Wetenschapsbeleid.

---

regio's in de wereld) dynamiek ontwikkelen. In 2010-2011 zal het thema ook op de agenda komen in de Commissie aangaande Duurzame Ontwikkeling (CSD) van de Verenigde Naties.

Op Europees niveau keurde de Raad in juni 2006 de nieuwe Strategie voor duurzame ontwikkeling (EU SDS⁴) goed. Die wijst zeven essentiële uitdagingen aan, onder andere het gebruik van duurzame productie- en consumptiepatronen. Met name in het kader van deze strategie heeft de Europese Commissie in juli 2008 een Actieplan inzake duurzame productie- en consumptiepatronen opgesteld.

Bovendien houden heel wat andere Europese strategieën, programma's en actieplannen nauw verband met de DPCP, zoals bijvoorbeeld de Lissabonstrategie, het Actieplan inzake milieutechnologieën (ETAP), de verschillende thematische strategieën (in het bijzonder die over het rationeel gebruik van de natuurlijke rijkdommen), het Europees energiebeleid enz. Daarenboven zijn verschillende politieke instrumenten er eng mee verbonden (duurzame overheidsopdrachten, richtlijn EuP⁵, EMAS⁶, het Europese ecolabel, de ecodesign-richtlijn enz.).

Te midden van dit uitgebreide geheel speelt het GPB een centrale rol. Dit thema werd in 1998 voor het eerst met de verschillende stakeholders aangekaart tijdens een conferentie over de productstrategieën, vervolgens in 1999 tijdens de informele bijeenkomst van Europese milieuministers in Weimar. In februari 2001 heeft de Commissie een Groenboek over het GPB aangenomen en in juni 2003 heeft ze een mededeling aan de Raad en aan het Europees Parlement gepubliceerd met een opsomming van de verschillende acties die de Commissie zal nemen om het GPB met de steun van de lidstaten uit te voeren en met een taakverdeling.

Om aan te sluiten bij deze wereldwijde (Marrakech) en Europese (EU SCP Action Plan) processen, moet België een Actieplan voor DPCP krijgen. De nodige elementen voor het ontwerp ervan bestaan al of worden voorbereid (bijv. Nationaal plan inzake duurzame overheidsopdrachten, Plan maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO)⁷ enz.). In dat kader vormt een toekomstig Geïntegreerd productbeleid een sleutelement.

---

⁴ EU Sustainable Development Strategy.

⁵ Directive on Energy using Product

⁶ Eco-Management and Audit Scheme

⁷ Maatschappelijk verantwoord ondernemen

---

3. Doelstellingen van een federaal productbeleid

De voorgestelde visie is dat op termijn "alle producten worden ontworpen om duurzaam te zijn, worden geproduceerd met duurzame materialen in duurzame fabrieken, op weloverwogen wijze worden gekocht door bedachtzame consumenten die ze op duurzame wijze gebruiken en op het einde van de levensduur duurzaam behandelen".

Op een heel schematische wijze verdeelt het Plan de producten die op de markt zijn in drie categorieën:

- producten die vanuit ecologisch standpunt het best scoren (die ofwel al op grote schaal worden verkocht ofwel nog maar een klein marktaandeel hebben);
- producten die zich op een tussenniveau bevinden;
- producten die negatieve gevolgen hebben voor het milieu.

Een eerste doelstelling van de overheid bestaat erin om voor alle producten die op de markt komen een minimaal niveau aan ecologische kwaliteit te garanderen en om zo het marktaanbod te verbeteren. Dat is een langetermijndoelstelling (2012-2020).

Dat zal hoofdzakelijk gebeuren via "pull": door minimumvereisten via sectoriële overeenkomsten, door een standaardiseringsproces of via wettelijke weg (productnormen vastleggen aan de hand van Koninklijke besluiten en zo Europese richtlijnen omzetten ofwel nationale of regionale initiatieven uitwerken via sectoriële overeenkomsten of overeenkomsten per bedrijfstak).

Een tweede overheidsdoelstelling omvat het bevorderen van de producten uit de eerste categorie gedurende de hele levenscyclus⁸ en het afraden van de producten uit de laatste categorie. De overheid zal dat meestal doen met behulp van aanmoedigende of ontradende maatregelen (belasting, communicatie, labeling, enz.). Op die manier wil men de voorwaarden creëren voor een gedragswijziging bij de economische spelers.

In het kader van deze korte- en langetermijndoelstelling (2008-2012) zullen specifieke maatregelen worden getroffen waardoor verantwoorde 'groene' producten en diensten voor alle consumenten, ongeacht hun koopkracht, toegankelijk zullen worden. Zo kan bijvoorbeeld elke woningcategorie een "plus" op milieu- en energievlak toebedeeld krijgen, uitgaande van wat reeds bestaat en op basis van de respectievelijke koopkracht van de consumenten. Die doelstelling zal stapsgewijs en rechtvaardig worden uitgevoerd.

De verspreiding van de meest "verantwoorde" producten doet de vraag naar de definitie van "verantwoord" rijzen. Op welke manier "verantwoord"? Hierna geeft het Plan daarvan een definitie met meervoudige prioriteiten, zowel economische, sociale als ecologische, op basis van duurzame ontwikkeling. In die zin is het Plan een voorloper van een Geïntegreerd Productbeleid.

4. De prioriteiten van een Geïntegreerd productbeleid

De economische, sociale en ecologische voordelen die het Plan nastreeft, liggen in de lijn van de prioriteiten die in overleg met de sociale partners op politiek niveau werden

---

⁸ ontwerp, productie, distributie, plaatsing, aankoop en gebruik

---

vastgelegd. Dat gebeurde door de federale en gewestelijke regeringen in het *Nationaal Hervormingsprogramma 2005-2008* als antwoord op de Europese Lissabonstrategie ("*Growth and Jobs*").

Op basis daarvan vestigt het Plan de aandacht op de acties die zowel op het milieu als op de socio-economische problemen een positief effect kunnen hebben. Het samenspel tussen groei en milieubescherming, opgenomen in het *Nationaal Hervormingsprogramma 2005-2008 (NHP)* als een van de strategische hefboomen die de verdere financiering van ons sociaal model kan garanderen, zal worden beklemtoond.

4.1. Ecologische prioriteiten

Het NHP legde drie ecologische prioriteiten vast als factoren voor groei en werkgelegenheid. Deze worden in het Plan stapsgewijs ontwikkeld:

- bevordering van de energie-efficiëntie in de strijd tegen de klimaatsverandering;
- efficiënt gebruik van materiaal en natuurlijke hulpbronnen;
- behoud van de biodiversiteit.

Een vierde ecologische prioriteit - milieu-gezondheid - werd toegevoegd in aansluiting op de vier sleutelgebieden van het 6e Milieuactieprogramma van de Europese Unie:

- klimaatsverandering;
- beheer van natuurlijke hulpbronnen en afval;
- natuur en biodiversiteit;
- gezondheid en milieu.

De ecologische prioriteiten die zo werden gesteld, sluiten aan op het Europese beleid.

Ook producten met een aanzienlijk potentieel voor verbetering⁹ (zie kader 3) kregen prioriteit. Op basis van dat ecologische verbeteringspotentieel identificeert het Plan de volgende prioritaire productcategorieën:

- bouwuitrusting en -materiaal (waaronder verwarmingstoestellen);
- energieproducten (zoals transportvoertuigen);
- huishoudelijke producten met gevolgen voor de kwaliteit van de binnenlucht;
- producten die voortkomen uit biomassa (waaronder biobrandstoffen);
- voedingsproducten.

---

⁹ Producten waarvoor al maatregelen gelden, zoals verpakkingen bijvoorbeeld, werden niet in dit Plan opgenomen. De voorgestelde acties zijn namelijk meestal een poging om de bestaande lacunes op te vullen.

4.2 Sociale prioriteiten

De overwogen acties op basis van ecologische prioriteiten om de groei en de druk op de natuurlijke hulpbronnen sneller te ontkoppelen, moeten passen in een visie met een algemeen evenwicht. Bij de realisatie moeten ze berusten op instrumenten en modaliteiten die geen negatieve gevolgen hebben op de meest achtergestelde groepen van de bevolking en op werknemers. In dat kader wil de federale overheid speciale aandacht schenken aan de consumenten met een bescheiden inkomen.

Daartoe zal het Plan erop toezien om een voldoende ruim aanbod 'groene' producten op de markt te brengen die qua prijs-kwaliteitverhouding verantwoord zijn. Het zal producten aanmoedigen waardoor elke consument, ongeacht zijn koopkracht, projecten zal kunnen realiseren en benutten die in de eerste plaats de elektriciteitsrekening van de woning verminderen en de milieuprestaties van gebouwen doen stijgen.

Ten voordele van de meest behoeftige consumenten steunt het Plan op het "*Federaal Plan Armoedebestrijding*¹⁰". Het bevordert met name, maar niet enkel:

- doelstelling 1 (Een inkomen dat het mogelijk maakt projecten te verwezenlijken) "Belastingkredieten ontwikkelen voor energie-efficiënte maatregelen",
- doelstelling 3 (Werk als hefboom van maatschappelijke integratie en welzijn) "Voortzetten van de hulp voor mobiliteit(sdiensten)",
- doelstelling 5 (Gewaarborgde toegang tot energie) "Waarborgen dat energie ook voor de armsten een recht is".

Bovendien worden vele consumenten, ongeacht hun koopkracht, steeds gevoeliger voor het probleem van de overconsumptie. Voorafgaande aan het productbeleid sensibiliseert de problematiek van het niet-aankopen of het weigeren van massaconsumptie heel wat mensen. Het Plan zal op deze nieuwe maatschappelijke vragen geleidelijk een antwoord bieden.

Deze aanpak heeft zowel een raakvlak met het principe van de dematerialisatie en met de eco-innovatie (in het bijzonder voor de bevordering van alternatieve diensten en praktijken), als met de bevordering van de ecoconsumptie. Noch het probleem van de dematerialisatie, noch de kwestie in verband met de overconsumptie worden specifiek in dit Plan behandeld. Toch worden deze twee onderwerpen indirect aangekaart door aan de volgende punten aandacht te schenken:

- Het hergebruik bevorderen wanneer dat volgens de levenscyclus de beste optie blijkt, door de productie te stimuleren van producten die zijn ontworpen voor een lange periode, die duurzaam zijn en indien nodig kunnen worden hersteld.
- De productie en consumptie van gerecycleerde goederen aanmoedigen.
- Het volledige recyclageproces bevorderen door gemakkelijk af te breken en werkelijk recyclebaar materiaal na gescheiden ophaling te begunstigen.
- Het gebruik van goederen, die aan de werkelijke behoeften zijn aangepast, aansporen.

---

¹⁰ Het [Federaal plan Armoedebestrijding](#) werd op 4 juli door de Ministerraad goedgekeurd. Adres: sec.delizee@minsoc.fed.be (kabinet van de staatssecretaris Jean-Marc Delizée)

4.3 Economische prioriteiten

De regering zal er vooral op letten dat de vastgestelde doelstellingen geen concurrentievervalsing teweegbrengen of dat ze het structurele en houdbare mededingingsvermogen van bedrijven niet aantasten. De dialoog, die al met de sectoren en de industriebonden is opgestart, zal met succes worden voortgezet.

Op die basis past de actie van het Plan in het kader van de geharmoniseerde Europese markt (richtlijn 98/34/EG). In samenwerking met de industriebonden en het VBO zal het Plan de mogelijkheden verbonden aan de "*lead markets*" en aan de desbetreffende Europese strategie bestuderen.

Het Plan zal ijveren voor de ontwikkeling van een waaier aan verantwoorde "*groene producten*", bestemd voor de export en gebaseerd op de comparatieve voordelen van de industrie.

5. Handelen binnen een netwerk

5.1 Horizontale competenties ontwikkelen

Een GPB omvat per definitie alle stappen van de levenscyclus evenals de drie dimensies van duurzame ontwikkeling. Daarom kan het enkel dankzij een integratie van betrokkenen op de verschillende strategische interventieniveaus en op basis van een horizontale visie worden uitgebouwd.

De horizontale aanpak stoelt op een multidisciplinaire methode. Hij gaat uit van het vermogen om heel uiteenlopende competenties uit verschillende horizonten en ervaringsgebieden samen te brengen¹¹.

In dat kader zal de realisatie van het Plan gebeuren door de overheden, de industrie en alle betrokkenen van het maatschappelijk middenveld. De regering zal vooral met de vertegenwoordigers van ondernemingen en betrokken sectoren bevoorrechte contacten uitbouwen. Binnen de publieke sector zal de verwezenlijking van het GPB gebaseerd zijn op een nauwe samenwerking tussen de verschillende instellingen die betrokken zijn bij kwesties in verband met duurzame ontwikkeling, zoals het wetenschappelijke onderzoek, de normalisatie van producten, consumentenbescherming en het overheidsapparaat.

5.2 Competenties ontwikkelen op basis van subsidiariteit

De publieke en private spelers zullen in goede verstandhouding en met overleg samenwerken op basis van het subsidiariteitsbeginsel waarbij ieder het beleidssegment binnen zijn specifieke competenties ontwikkelt. Maatregelen zullen worden vastgelegd op basis van de meest betrouwbare technieken en methoden. In functie van de verschillende projecten zullen de te behalen doelstellingen door de overheidsinstanties in samenwerking met de betrokken sectoren worden vastgesteld. De overheid zal erop toezien dat de doelstellingen van de resultaten worden geconcretiseerd.

---

¹¹ Het op vrijwillige basis samenbrengen van menselijke en budgettaire middelen van de verschillende betrokkenen bij het Plan (overheden, industrie en stakeholders).

Kader 1 – Wat is een geïntegreerd productbeleid (GPB)?

Het geïntegreerd productbeleid beoogt een algemeen structureel antwoord te geven op de drie dimensies van duurzame ontwikkeling. Op ecologisch vlak integreert het de verschillende prioritaire milieuproblemen, zoals de klimaatverandering, de luchtverontreiniging (binnen en buiten), de beperking van de niet-hernieuwbare hulpbronnen, het verlies van biodiversiteit en het verband 'milieu-gezondheid'.

Het geïntegreerd productbeleid (GPB) beïnvloedt de hele "levenscyclus" van producten. De hele levenscyclus van een product (ontwikkeling en ontwerp van het product, winning van de grondstoffen, productie en assemblage, distributie, consumptie, recyclage of wegwerking) brengt namelijk gevolgen voor het milieu teweeg. Het geïntegreerde productbeleid stelt voor om die verschillende gevolgen te beheersen, maar waakt er tegelijk over ze niet van het ene naar het andere stadium van de levenscyclus te verplaatsen.

Het adjectief "geïntegreerd" verwijst eveneens naar de twee andere pijlers van duurzame ontwikkeling. Er kunnen zich tijdens de hele levenscyclus van een product namelijk ook negatieve sociale (respect voor de mensenrechten en werkomstandigheden, werkgelegenheid, mijnontginning om oorlogen te financieren, **participatief bosbeheer**, enz.) en/of economische gevolgen (rechtvaardige handel, vastleggen van prijzen, prijs-kwaliteitverhouding, betrouwbaarheid, enz.) voordoen. Een GPB waakt er dus over om niet ten onrechte sectoriële onevenwichten tussen de drie pijlers van duurzame ontwikkeling (de economische, sociale en ecologische) te verplaatsen, maar spant zich er in tegendeel voor in om deze onevenwichten te beperken door gunstige omstandigheden te scheppen waardoor op alle vlakken winst wordt geboekt.

Ten slotte verwijst het adjectief "geïntegreerd" naar een beheer dat uiteenlopende instrumenten omvat. Van de voorgestelde middelen horen sommige thuis in het normatief-juridische kader, andere in het gebied van informatie en sensibilisering, terwijl nog andere pogen het gedrag van de economische spelers te beïnvloeden door de marktkrachten te wijzigen. Er bestaat eigenlijk geen eenduidige oplossing om de uitdagingen het hoofd te bieden. Enkel dankzij een brede waaier aan gecoördineerde en geïntegreerde acties en middelen kan een geleidelijke wijziging optreden van de weg die onze productie- en consumptiepatronen vandaag de dag volgen.

Een geïntegreerd productbeleid biedt bovendien kansen aan ondernemingen. De uitdaging bestaat vanaf nu uit de creatie van rijkdom en van een duurzame economische groei door een 'groen' mededingingsvermogen van ondernemingen, dat het gebruik van natuurlijke hulpbronnen vermindert, te waarborgen. Het productbeleid stelt de ontwikkeling van innoverende, milieubewuste producten voor waardoor ondernemingen een strategische positie op de Europese en wereldmarkt kunnen innemen.

In dat kader kan de analyse van de levenscyclus van producten aan ondernemingen ook minder productiekosten bezorgen (bijv.: minder gebruik van hulpbronnen voor het productieproces, ecodesign waardoor de gebruikskost van producten daalt, behandeling aan het levenseinde, enz.).

Kader 2 – Ecologische gevolgen tijdens de levenscyclus van een product

Elk industrieel proces begint bij de ontginning van hernieuwbare of niet-hernieuwbare natuurlijke hulpbronnen. Aangezien de natuurlijke hulpbronnen van onze planeet beperkt zijn, kunnen de eerste gevolgen al in dit stadium ontstaan. De snelheid waarmee de hernieuwbare hulpbronnen ontgonnen worden (waardoor hun capaciteit om te regenereren wordt gewijzigd) vormt momenteel een probleem. Bijgevolg moeten deze hulpbronnen op een efficiënte wijze worden gebruikt en moet hun uitputting worden afgeremd. De ontginning zelf van grondstoffen kan eveneens talrijke economische gevolgen teweegbrengen zoals de aantasting van de bodem, verstoring van de waterhuishouding en het klimaat, verlies van biodiversiteit, stofvorming, geluidsvervuiling, enz.

Deze grondstoffen worden vervolgens behandeld en verwerkt tot producten, wat - afhankelijk van het toegepaste industriële procestype - verschillende gevolgen heeft. Voorbeelden:
Uitstoot van broeikasgassen (CO₂, CH₄, N₂O, enz.) en van luchtvervuilers (SO₂, deeltjes, NO_x en VOS die verantwoordelijk zijn voor de vorming van troposferische ozon, enz.), te wijten aan het gebruik van fossiele brandstoffen (steenkool, aardolie, aardgas).
Water- en bodemvervuiling (bijv.: verontreiniging door chemische stoffen)
Gebruik van enorme hoeveelheden water
Ontstaan van industrieel afval vooraleer het wordt behandeld, enz.

Deze verwerkingsfase omvat eveneens verschillende stappen met tussen elke stap een transportfase. De afgewerkte producten worden vervolgens naar hun verkoopplaats vervoerd over een afstand van soms wel duizenden kilometers. Het transporttype dat tijdens deze fase wordt gebruikt, beïnvloedt ook de totale gevolgen. Die zijn namelijk minder erg indien het vervoer per boot of per trein gebeurt in plaats van per vliegtuig of via de weg. Voor producten met gelijkaardige gevolgen tijdens de productiefase geldt dat de gevolgen beperkter zullen blijven indien de afstand tussen de productieplaats en de plaats van consumptie zo klein mogelijk is. In dat geval is het gepast zoveel mogelijk lokaal vervaardigde producten te bevorderen.

De producten worden vervolgens gekocht en gebruikt door de eindgebruikers. Opnieuw zijn de ecologische gevolgen tijdens de gebruiksfase erg verschillend, afhankelijk van het type product. Voorbeelden:

Energieverbruik (bijv.: elektrische en elektronische apparaten, voertuigen, verwarmingstoestellen, enz.) veroorzaakt, net als tijdens de productiefase, een uitstoot van broeikasgassen en luchtvervuilers.

Uitstoot van gassen die de ozonlaag aantasten en die in talrijke toepassingen, zoals koeling en airconditioning, worden gebruikt.

Uitstoot van zogenaamde vervuilers van de binnenlucht (bijv.: formaldehyde uitgestoten door spaanplaten), die verantwoordelijk zijn voor uiteenlopende uitwerkingen op de menselijke gezondheid.

Tot slot kan het product op het einde van zijn leven ofwel worden gerecycleerd, ofwel weggewerkt. Afval en het beheer ervan veroorzaken echter hinder voor de mens en zijn omgeving. Stortafval, stortplaatsen, enz. doen afbreuk aan het landschap en beschadigen de ecosystemen. Heel wat soorten afval kunnen gevaarlijk zijn voor de mens en zijn omgeving wanneer ze onvoorzichtig worden behandeld (bijv. kwikbatterijen). Het is ook mogelijk dat gevaarlijke stoffen, zoals dioxinen of zware metalen, door de verbrandingsinstallaties worden uitgestoten. Recyclage als vorm van afvalbeheer kan bovendien de ecologische gevolgen van een product positief beïnvloeden. In elke fase kunnen de gevolgen worden beperkt dankzij goedgekeurde wetgeving zowel op Europees, federaal als op regionaal niveau.

Kader 3 – Prioritaire producten met een hoog potentieel

Het productbeleid kan op dit moment niet alle producten en diensten die op de markt zijn, behandelen. Daarom moet er prioritair gewerkt worden met productcategorieën waarvan aangetoond is dat ze een hoog potentieel bezitten om gevolgen te verminderen. De volgende studies bestaan op Belgisch en Europees niveau:

a. Bewezen potentieel op Belgisch niveau

In 2003 kregen het Institut wallon (momenteel ICEDD), het IGEAT en het VITO de opdracht om de prioritaire productcategorieën te identificeren die op het federale niveau van het productbeleid moeten worden behandeld. Deze studie omvatte geen levensmiddelen.

- Om dergelijke prioriteiten te stellen, moest een classificatie met producten voor eindgebruik worden gedefinieerd en een analyse worden gemaakt van hun respectievelijke ecologische gevolgen. Deze classificatie werd opgesteld met een verwijzing naar de definitie van een productcategorie als "een groep producten die een identieke functie vervullen en die op een gelijkaardige wijze kunnen worden gebruikt". De analyse van producten en van hun ecologische gevolgen werd uitgevoerd op basis van een vereenvoudigde inventaris van de gevolgen van de levenscyclus van producten, rekening houdend met de consumptie in België. Ze berustte op een evaluatie: de hoeveelheid materiaal nodig voor de productie van producten;
- het energieverbruik tijdens de gebruiksfase;
- milieu-uitstoot naar de lucht en het water ten gevolge van de ontginning en de verwerking van dat materiaal;
- de hoeveelheid afval die ontstaat tijdens de productiefase en na de gebruiksfase van producten, evenals de afvalbehandeling.

Op basis van die verschillende elementen concludeert de studie dat bij de non-foodproducten voertuigen (en brandstoffen), elektrische en elektronische apparaten en bouwmetaal (inclusief verwarmingstoestellen) op het vlak van milieu-aspecten prioritair moeten worden behandeld.

b. Bewezen potentieel op Europees niveau

Ook op Europees niveau werd een studie uitgevoerd aan de hand van een methodologische aanpak gelijkend op die in België. Het gaat om de EIPRO-studie (Environmental Impact of Products) die de resultaten van diverse studies uit verschillende lidstaten over hetzelfde onderwerp heeft vergeleken en aangevuld. Een andere studie die in 2007 werd voltooid, behandelt de mogelijkheden tot ecologische verbetering (IMPRO – Environmental Improvement of Products) voor producten. De resultaten (voorafgaande resultaten voor de tweede studie) bevestigen de conclusies van de studie op Belgisch niveau. Daaruit blijkt duidelijk dat de belangrijkste ecologische gevolgen waarop prioritair moet worden ingespeeld, worden veroorzaakt door:

- producten en diensten voor transport en energie
- producten en materiaal voor woningen
- voedingsproducten¹².

Deze drie thema's zullen eveneens aan bod komen in het Europees Actieplan voor duurzame productie- en consumptiepatronen.

---

¹² Niet afgedekt door de studie op Belgisch niveau.

Kader 4 - Renovatie van energie-installaties in woningen Beoogd potentieel van energiebesparing

Dankzij de hieronder opgesomde maatregelen voor de huishoudens (de woonsector) zouden gedeeltelijk de volgende CO₂-besparingen¹³ gerealiseerd worden (Mt = miljoen ton):

- **2,35 Mt**, dat is bijna een vijfde van de inspanning die België in het kader van het Kyoto Protocol beloofd heeft, dankzij de toepassing van alle maatregelen voor een verminderde uitstoot (zie hieronder) ***ongeacht hun kostprijs***;
- **1,19 Mt**, dat is bijna een tiende van de Belgische inspanning in het kader van het Kyoto Protocol, door toepassing van maatregelen voor een verminderde uitstoot ***met een negatieve kost***, dat wil zeggen ***renderend door de gerealiseerde energiebesparing***.

Maatregelen voor de woonsector:

Gedragwijziging

Gedragwijziging bij de verwarming in woningen

Thermische isolatie

Dubbele beglazing low E in nieuwe appartementen

Dubbele beglazing low E in nieuwe huizen

Isolatiemateriaal voor de vloer – woningen

Isolatiemateriaal voor buitenmuren – woningen

Isolatiemateriaal voor daken – woningen

Vervanging van enkele beglazing door dubbele beglazing

Uiterst isolerende beglazing in nieuwe huizen

Efficiënte verlichting

Fluocompacte lampen in woningen

Toestellen met een beter rendement

Condensatieketel – bestaande appartementen

Condensatieketel – nieuwe appartementen

Condensatieketel – bestaande huizen

Condensatieketel – nieuwe huizen

Zuinige douchekop – nieuwe woningen

Zuinige douchekop – bestaande woningen

Uiterst isolerende beglazing in nieuwe appartementen

Hernieuwbare energie

Zonnecollectoren voor de productie van warm water voor het sanitair - bestaande woningen

Zonnecollectoren voor de productie van warm water voor het sanitair - nieuwe woningen

Energievervanging

Vervanging van elektrische verwarming door aardgas in bestaande appartementen

Vervanging van elektrische verwarming door aardgas in nieuwe appartementen

Vervanging van elektrische verwarming door aardgas in bestaande huizen

Vervanging van elektrische verwarming door aardgas in nieuwe huizen

¹³ Federaal planbureau, Working Paper 09-01 van 15 december 2001 met als titel "Evaluatie van de impact van fiscale en niet-fiscale maatregelen op de CO₂-uitstoot".

Kader 5 – Integratie van de sociale en milieu-aspecten Een uitgebreide toegang tot energiebesparing

De energiefactuur van huishoudens verminderen

De besparing die een huishouden kan doen bij de bouw of renovatie van een woning met een woonoppervlakte van 158 m² en met 34,39 m² vensters, kan als volgt worden geschat:

	Enkele beglazing (1)	Dubbele beglazing met hoog rendement (2)	Besparing (1) – (2)
Energieverbruik	134,63 GJ/jaar	104,71 GJ/jaar	29,92 GJ/jaar
Verwarmingskosten (EUR/jaar) ¹ (begin 2005)			
- x 10 EUR / GJ/jaar bij verwarming met gas	1.346 EUR	1.047 EUR	299 EUR
- x 11,6 EUR/GJ/jaar bij verwarming met stookolie	1.562 EUR	1.215 EUR	347 EUR
Verwarmingskosten (EUR/jaar) (begin 2006)			
- x 11,36 EUR / GJ/jaar bij verwarming met gas	1529 EUR	1190 EUR	340 EUR
- x 14,76 EUR/GJ/jaar bij verwarming met stookolie	1987 EUR	1546 EUR	442 EUR

Bron: mededeling met als titel "Voorstellen van de glasindustrie voor de bescherming van het milieu, voor rationeel energiegebruik en de creatie van werkgelegenheid"

In vergelijking met enkele beglazing levert dubbele beglazing met hoog rendement een winst van 22%.

De kosten van de uit te voeren investering hangt van verschillende factoren af:

- nieuwe of bestaande woning;
- raamwerk in goede staat of niet;
- raamwerk groot genoeg voor beglazing met hoog rendement of niet;
- te beglazen oppervlakte;
- enz.

De prijs bedraagt 50 EUR tot 80 EUR / m² excl. btw.

Deze bedragen omvatten de bijkomende kosten van ongeveer 12 EUR / m² voor dubbele beglazing met hoog rendement in vergelijking met klassieke dubbele beglazing. De investering zal sneller afgelost zijn bij de bouw van een nieuwe woning dan bij een renovatie door de vereiste bijkomende werkzaamheden: verwijderen van de vroegere beglazing, reinigen van de aanslag, eventuele plaatsing van latjes.

Bron: CCE 2006-422 DEF

Kader 6 – Energie-efficiëntie van gebouwen in België

De sociale gevolgen - Een rechtvaardige toegang tot de renovatie van voorzieningen

1.1 De uitgaven van huishoudens voor verwarming

Deze uitgaven kenden een sterke stijging in België sinds 1991, de datum van de eerste vaststellingen. Uit de cijfers blijkt dat er in 2001 een opwaartse trend was waardoor de prijzen in de buurt kwamen van die aan het eind van de jaren '80 (decennium van oliecrises). Als we rekening houden met de huidige energieprijzen neemt het aandeel voor verwarming en verlichting een nog grotere hap uit het gezinsbudget (NIS, 2005). Bovendien is het aantal woningen met centrale verwarming tussen 1991 en 2001 met bijna 30 % gestegen. (bron: NIS-enquêtes van 1991 en 2001)

De nood aan verwarming is dus een belangrijk gegeven in het huishoudboekje.

1.2 Vervanging van verwarmingsketels en vermindering van CO₂-uitstoot

Anderzijds biedt het bestaande park aan verwarmingstoestellen een belangrijke bron in termen van energie-efficiëntie en vermindering van CO₂-uitstoot. Op basis van gegevens uit 2001 blijkt dat de meest gebruikte brandstof vooral stookolie (42 %) en aardgas (43 %) zijn. De CO₂-uitstoot per m³ van aardgas bedraagt 1,69 kg per liter, die van stookolie 2,64 kg per liter.

Tabel: Aantal bewoonde privéwoningen volgens de hoofdzakelijk gebruikte brandstof of energiebron voor verwarming in België (NIS, 2001)

	1991	1991	2001	2001	
	in absolute cijfers	in %	in absolute cijfers	in %	evolutie 1991-2001 in %
stookolie	1575050	42	1726675	42	10
steenkool	368058	10	111224	3	-70
aardgas en stadsgas	1403415	37	1761248	43	25
butaan of propaan	78918	2	57349	1	-27
elektriciteit	230555	6	286636	7	24
hout	52777	1	54273	1	3

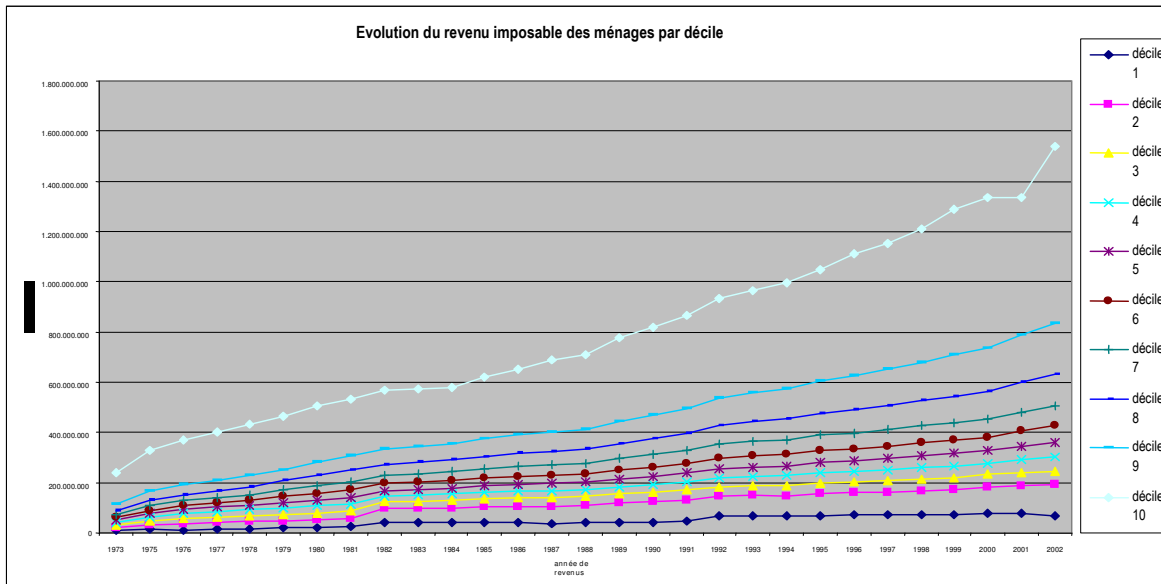
In België bedraagt het aantal aansluitingen op aardgas al meer dan 80 %. In totaal telt België 820.000 woningen die niet langs het distributienetwerk liggen. Van de 3.510.000 woningen die zich wel naast dat netwerk bevinden, zijn er meer dan 2,5 miljoen op aangesloten (bijna een miljoen woningen zijn niet aangesloten).

Een uitbreiding van het netwerk lijkt een minder duurzame en minder rationele oplossing dan de optimalisering van de netwerken door de aansluiting van woningen waarbij dat mogelijk is. Een aanzienlijke uitbreiding van de netwerken naar kleine dorpen vereist namelijk grote investeringen en werkzaamheden met weinig onmiddellijk resultaat (in de Ardennen, bijvoorbeeld, zullen de mensen zich gratis blijven verwarmen met hout). Een groot deel van de Kyoto-inspanningen kan echter worden geleverd door het klein miljoen niet-aangesloten huizen langs het distributienetwerk op aardgas te doen overschakelen en door ervoor te zorgen dat de meer dan 300.000 woningen die al aardgas gebruiken voor warm water in het sanitair en de keuken, die brandstof ook gebruiken voor verwarming.

Het Plan zal zich toeleggen op stimulerende maatregelen die genomen moeten worden opdat alle consumenten toegang hebben tot voorzieningen die energiezuinig zijn.

Toch ligt voor een groot aantal huishoudens met een laag inkomen de renovatie van de huisverwarming moeilijk. Zoals onderstaande tabel aantoont, is de ongelijkheid inzake koopkracht sinds 1991 toegenomen. Tussen 1973 en 2002 kenden de belastbare inkomens van de fiscale huishoudens uit het hoogste inkomensdeciel (het tiende) een duidelijk sterkere groei dan die uit de fiscale huishoudens uit het laagste inkomensdeciel (het eerste).

1.3 Ongelijkheid inzake koopkracht en eenvoudigere toegang van consumenten tot de renovatie van uitrustingen

[Evolutie van het belastbaar inkomen van huishoudens per deciel

links van grafiek: onleesbaar
 onder grafiek: jaar van het inkomen
 rechts: deciel]

Deel II – De integratiemiddelen versterken

Het Plan is bedoeld voor de periode 2009-2012. Het bevat echter ook bepaalde strategische doelstellingen voor een latere tijdsspanne (2012-2020). In een volgende versie zal het Plan de nodige acties ontwikkelen om geleidelijk aan alle gestelde doeleinden te voldoen. De uitbouw van een geïntegreerd productbeleid is van nature dynamisch en veranderend als antwoord op de rijzende maatschappelijke problematiek en op de vereisten van een steeds globalere markt.

De eerste acties die hieronder worden voorgesteld, zijn horizontale acties, bedoeld om een coherente en efficiënte uitwerking van het beleid en van de maatregelen voor elke productcategorie te garanderen¹⁴. Deze coherentie tussen het beleid, de betrokkenen en de aangewende middelen vormt de hoeksteen van een geïntegreerd productbeleid dat moet uitmonden in een duurzame ontwikkeling, met andere woorden in een duurzamer productie- en consumptiemodel. Deze overgang is een uitdaging die stoelt op een strategische mobilisatie van middelen en bekwaamheden.

1. Een betere integratie van het beleid

As 1: De strategische aanwezigheid van België op internationaal niveau optimaliseren

Een strategische coördinatie van de internationale werkzaamheden biedt het enorme voordeel dat proactieve standpunten kunnen worden ontwikkeld om de uitdaging van duurzame ontwikkeling aan te gaan, rekening houdend met de territoriale, maatschappelijke en economische bijzonderheden.

Actie nr. 1: Deelnemen aan de internationale werkzaamheden in het kader van de Europese Unie en de Verenigde Naties (Marrakech-proces)

De meeste doelstellingen in dit Plan vloeien voort uit de realisatie op Belgisch niveau van beleidskwesties die op Europees en/of op internationaal niveau worden bepaald.

- Op **Europees** niveau zal België een actieve bijdrage blijven leveren aan de ontwikkeling van een Europees **geïntegreerd productbeleid**. Dit Plan kan trouwens worden opgevat als een eerste ontwerp van het Europese GPB op Belgisch niveau.

Het Europese beleid inzake 'duurzame productie- en consumptiepatronen' (**DPCP**) zal met dezelfde belangstelling worden opgevolgd. Dankzij deze twee processen en andere

---

¹⁴ Ze zullen echter niet vanzelfsprekend op alle categorieën worden toegepast. Enkel met behulp van een diepgaande voorbereiding kan geval per geval worden bepaald op welke productcategorieën ze betrekking hebben.

Europese werkzaamheden kan een coherent GPB en een DPCP-beleid op Belgisch niveau, in overeenstemming met het Europese beleid, worden ontwikkeld.

- Op het niveau van de **Verenigde Naties** werden in het kader van het **Marrakech-proces** verschillende "taskforces" in het leven geroepen. Elk daarvan concentreert zich op specifieke thema's van het DPCP. Aan het hoofd van deze "taskforces" staat telkens één land en ze bestaan uit een beperkte groep landen die interesse tonen voor een thema. Hun doel is een versterkte samenwerking tussen landen bij de realisatie van acties. Er werden zes taskforces opgericht met de volgende thema's. Het land tussen haakjes leidt de groep:
  - ◇ Duurzame levensstijl en levenswijze (Zweden)
  - ◇ Ecoproducten (Verenigd Koninkrijk)
  - ◇ Duurzame overheidsaankopen (Zwitserland)
  - ◇ Samenwerking met Afrika (Duitsland)
  - ◇ Duurzaam toerisme (Frankrijk)
  - ◇ Duurzame gebouwen en woningen (Finland)

De stuurgroep "duurzame productie- en consumptiepatronen" (DPCP) van het Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM) zal voor België de mogelijkheid analyseren om deel te nemen aan een of meerdere van die taskforces of om een nieuwe taskforce op te richten over een prioritair en belangrijk thema voor België.

As 2: Het nationale overlegkader verruimen

Actie nr. 2: De multidisciplinaire netwerken van federale en regionale overheden, bevoegd voor de uitwerking van een geïntegreerd productbeleid in België integreren

Context:

Om deze actie te bereiken zal de samenwerking tussen de federale en regionale overheden verder worden ontwikkeld. Er bestaat reeds een efficiënte samenwerking binnen de DPCP-groep van het **CCIM**. Het mandaat van deze groep beslaat echter hoofdzakelijk de coördinatie van het internationale beleid inzake DPCP. In 2001 kreeg de stuurgroep van de ICDO¹⁵ een mandaat voor de uitvoering van de acties betreffende de DPCP zoals voorzien in het Federaal plan inzake duurzame ontwikkeling, met name diegene die vallen onder het productbeleid.

Actie:

De Interministeriële Conferentie Leefmilieu zal het mandaat van deze stuurgroep opnieuw bekijken. Het zal de volgende activiteiten omvatten:

- Een inventaris opstellen van **federale en regionale** acties en maatregelen in het kader van het productbeleid.

---

¹⁵ Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling (ICDO)

-
- Deze inventaris zal gebruikt worden als basis voor:
    - de identificatie van eventuele overlappingen tussen de verschillende uitgevoerde acties om zo het hele beleid te vereenvoudigen;
    - de identificatie van mogelijke acties die gelijktijdig moeten worden uitgevoerd om hun efficiëntie te bevorderen;
    - de identificatie van bestaande lacunes en van de maatregelen die als eerste moeten worden genomen.
  - Meewerken aan de verwezenlijking van acties van het huidige Plan als ondersteuning van ofwel de federale, ofwel de federale-regionale instellingen.

Actie nr. 3: Oprichting van een Nationale Commissie voor eco-innovatie (NCE).

De opdracht van de NCE zal eruit bestaan een nationaal actieplan inzake milieutechnologieën (ETAP) vast te leggen en op te volgen en zich te buigen over het beheer van de technologische overgang, zodat het beantwoordt aan de maatschappelijke doelstellingen die de burger verlangt.

Het ETAP zal het kader en de maatregelen¹⁶ vastleggen om zo vlug mogelijk het marktvolume te bereiken dat vereist is om een technologische wending in te zetten en om in België een echte markt van groene, concurrentiële en toegankelijke technologieën te creëren. Het plan gaat uit van de conclusies van de "nationale ETAP-roadmap" van oktober 2006, waarvan de aanpak gebaseerd is op een mandaat van het *Nationaal Hervormingsprogramma 2005-2008 (NHP)*.

Om efficiënt en legitiem te werk te gaan, zal de NCE bestaan uit een structuur op twee niveaus: een technische groep die de rol van "sherpa" zal spelen en een strategische groep die de politieke beslissingen zal nemen (High level group). Die laatste brengt de beleidsmakers van het hoogste niveau (eerste minister, ministers-presidenten van de gewesten, voorzitters van ngo's, ceo's van de industrie, vakbonden, enz.) samen.

De NCE zal de publieke financieringsmiddelen bestuderen, bedoeld voor de bevordering van de ontwikkeling, toepassing en verspreiding van eco-innovatieve kennis, praktijken en technologieën. Fiscale stimulansen moeten de vestiging en het behoud van ondernemingen en onderzoekscentra in België begunstigen door de lasten op zowel publieke als private en universitaire onderzoekers te verminderen. Vanuit deze visie zal de NCE de toegang tot Europese financiering vereenvoudigen: het Europese kaderprogramma voor concurrentievermogen en innovatie (CIP) en het 7e FPCD. De Commissie zal zorgen voor een ontwikkeling van de open coördinatiemethoden (OCM) met de andere lidstaten in leidende sectoren.

In dat kader moeten de marktprijzen trouwens de juiste signalen naar de producenten en de consumenten uitsturen. Daartoe zullen de subsidies die schadelijk zijn voor het milieu opnieuw worden bekeken.

Het is eveneens gepast om correcties door te voeren aan het huidige systeem van investeringsaftrek waarvan de zogenaamde 'milieuvriendelijke' investeringen in O&O

---

¹⁶ publieke en private, in overeenstemming en in overleg met de industrie, het maatschappelijk middenveld en de stakeholders.

---

profiteren. De federale overheid zal met de regionale overheden overleg plegen om specifiekere en striktere ontvankelijkheidsvoorwaarden vast te stellen die eco-innovatie werkelijk bevorderen.

As 3: Duidelijke en nauwkeurige prestatiedoelstellingen vastleggen

Actie nr. 4: Per productcategorie milieuprestatiedoelstellingen voor de lange termijn vastleggen

Om de inspanningen voor innovatie van ondernemingen te stimuleren en hun een stabiel juridisch en normatief kader te bieden, zullen voor de meeste prioritaire producten uit dit Plan milieuprestatiedoelstellingen voor de lange termijn worden vastgelegd. Dat zal bij voorkeur op Europees niveau gebeuren, met name in het kader van ETAP. Voor bepaalde gevallen die niet op Europees niveau worden vastgelegd, kan dat op nationaal niveau vereist zijn.

Deze prestatiedoelstellingen zullen gebaseerd zijn op de prestaties van ondernemingen die op dit moment het voortouw nemen binnen de betrokken markten. Deze doelstellingen kunnen een economische dimensie omvatten om het mededingingsvermogen van ondernemingen te versterken en om hun troeven op de Europese en opkomende markten uit te spelen. Die dimensie zal op nuttige wijze tot uiting komen bij het concept 'lead markets', ontwikkeld op Europees niveau.

Actie nr. 5: Een milieuvriendelijk product definiëren

In de verschillende hoofdstukken van dit Plan is er vaak sprake van "milieuvriendelijke" producten, van "ecologische" producten, van gegarandeerd "duurzame" producten, enz. De doelstelling van het Plan is weliswaar om de vraag - maar eveneens het aanbod - van deze producten, die minder gevolgen voor het milieu veroorzaken, aan te zwengelen. Er moeten daarbij precieze criteria worden vastgelegd om te beoordelen of een product echt als "ecologisch" of "milieuvriendelijk" kan worden bestempeld.

Voor de verschillende productcategorieën is het ook van belang om een "ideaal product" te definiëren en om de producten in functie van die ideale prestatie te kunnen classificeren.

Het "ideale product" wordt bij voorkeur op Europees niveau gedefinieerd; indien nodig zal dat op Belgisch niveau gebeuren (zie actie 3 van het ETAP-actieplan). Dat "ideale product" zou moeten dienen als "gids" voor bedrijven, op lange termijn voor de ontwikkeling van hun producten, en als inspiratiebron op overheidsniveau voor de ontwikkeling van concrete beleidskwesties zoals het ecolabel, duurzame overheidsopdrachten, de uitvoering van Europese richtlijnen over ecodesign, enz. Ten slotte zal dankzij dat concept evenwel een niet-duurzaam product kunnen worden herkend.

As 4: De indicatoren en systemen voor impactevaluatie aanmoedigen

Actie nr. 6 - De duurzaamheidstest (DOEB) aanmoedigen

De duurzame ontwikkelingseffectbeoordeling (DOEB), veelal "*duurzaamheidstest*" genoemd, werd op federaal niveau ingevoerd door de Rondzendbrief van de Ministerraad van 19-01-2007 en bevestigd door de Rondzendbrief op het niveau van de Raad van 21-12-2007. Deze verplichte test meet de gevolgen op de huidige en toekomstige levensomstandigheden van alle voorstellen tot besluit die '*niet-vrijgesteld*'¹⁷ zijn en die in de Ministerraad moeten worden besproken. De test bestaat uit 33 criteria die de sociale, ecologische en economische gevolgen van projecten en beleidskwesties evalueren.

De toename van beheersinstrumenten binnen de administraties zet inderdaad aan tot een betere coördinatie en zelfs een onderlinge integratie. Deze regel voor efficiëntie vormt een van de beleidsprioriteiten van de administraties en de "duurzaamheidstest" moet daarvan de 'rode draad' worden.

In de praktijk worden vandaag elk beleidspunt en elke maatregel met een impact op de begroting getest en worden verschillende antwoorden, afhankelijk van het resultaat van de test, verlangd:

- ◇ een vrijstelling (indien de test niet relevant is),
- ◇ een '*quick scan*' (vergelijking met de 33 relevante indicatoren) om een eventueel groter risico op te sporen¹⁸,
- ◇ een diepgaande test indien de '*quick scan*' een aanzienlijk risico op gevolgen heeft aangetoond.

De methodologische aspecten van de test kunnen op de internetsite www.sppdd.be/instruments/eiddd worden geraadpleegd. In het kader van het Plan zullen twee politieke beslissingen in verband met de productgamma's "duurzaam gecertificeerd hout" en "verwarmingsketels en -toestellen" prioritair aan een diepgaande DOEB-test worden onderworpen.

Actie nr. 7: Vereenvoudigde analysemethodes van de levenscyclus vastleggen (LCA)

Context:

Om bij producenten methodes voor de evaluatie van de milieu-impact van producten te bevorderen en te verspreiden, zullen vereenvoudigde methodologieën worden ontwikkeld.

De ISO-norm 14040 bijvoorbeeld is gebaseerd op een functionele aanpak die het "levenscyclus"-concept (LCA Life-Cycle Analysis) integreert. Hij moet dus geval per geval, in functie van de producten en hun respectievelijke "levenscyclus", worden toegepast en beoordeeld.

---

¹⁷ 'Vrijgesteld' zijn de voorstellen voor besluit van de Ministerraad over beleidsprojecten en maatregelen die zich in de laatste beslissingsfase bevinden of die per definitie zelfregulerende maatregelen zijn (benoemingen, wijzigingen van institutioneel beheer, enz.) of die geen invloed op de begroting hebben.

¹⁸ Op economisch, sociaal of ecologisch vlak. Grotere risico's zijn in vele gevallen sociale risico's.

Beoordelingen op basis van deze definitie blijven vandaag moeilijk: beperkte toegang tot basisgegevens, hoge evaluatiekosten voor deze basisgegevens, complexe producten en productieprocessen, gebrek aan kennis. Om vooruitgang te boeken in dit debat dat ook bij onze burens actueel is, zal de ontwikkeling van informatie, gebaseerd op vereenvoudigde systemen voor de analyse van de levenscyclus (LCA), worden uitgewerkt. Op die manier kunnen ondernemingen wennen aan dat soort gegevens en kunnen Belgische betrokkenen geleidelijk gegevensbanken over de milieu-impact van materialen en producten opstellen. Op termijn moeten steeds vollediger LCA-analyses ontstaan en de regel worden. Dankzij deze LCA-gegevens kunnen de productprestaties worden vergeleken, de producten worden geclassificeerd en vormen ze de basis van aanduidingen voor consumenten.

Actie:

Een eerste studie zal worden opgestart om de volgende aspecten te evalueren:

- overzicht van bestaande gegevens
- haalbaarheid en inhoud van vereenvoudigde "LCA"-methodes
- nodige middelen om de verschillende LCA-gegevensbanken toegankelijker en meer gestandaardiseerd te maken (behoefte aan een globaal beeld). Daartoe is het gepast om samenwerkingsverbanden tussen de overheden, de industrie en de verschillende betrokkenen te bevorderen.
- definitie van een toepasbare methode in België

De resultaten van deze studie zullen worden voorgesteld en met de betrokken sectoren worden besproken. Op basis daarvan zal een "handvest" worden opgesteld met een verduidelijking van de methodologische principes waaraan bij de berekening van de milieubalans van een product moet worden voldaan.

Dat voorbereidende werk zal benut worden bij de acties van het Plan om de consumenten beter te informeren over de impact van producten en in het bijzonder bij de uitvoering van overeenkomsten met de distributiesector. Diezelfde logica ligt aan de basis van de uitwerking van een systeem voor het beheer van gegevens inzake de milieuprestaties van producten van de bouw- en woningsector.

As 5: Het beleid vertalen

Actie nr. 8: 'Marktoverzichten' van de milieukwaliteit van producten uitwerken

Context:

Marktkennis is een noodzakelijke voorwaarde voor de uitwerking van een productbeleid. Sommige producten en productcategorieën zijn goed gekend omwille van hun verplichte registratie voor ze op de markt komen (verwarmingsketels), voor hun gebruik (auto's) of bij hun verkoop (woningen).

Ook sectoriële federaties vormen een bron van belangrijke informatie, met name voor producten die in Europa worden gemaakt. De kennis van de Europese codes van de gecombineerde nomenclatuur vereenvoudigt de traceerbaarheid van producten en hun

---

telling. In dat kader zijn organisaties zoals Eurostat, STATBEL, de FOD's en de regionale administraties nuttige bronnen om de manier waarop informatie wordt opgetekend, te begrijpen.

Voor bepaalde productcategorieën is er om uiteenlopende redenen een schrijnend gebrek aan informatie. De turn-over van toestellen is te snel waardoor geen lijsten of inventarissen kunnen worden opgesteld. De producten worden ondergebracht in algemene nomenclaturen die te ruim zijn om een relevante analyse te kunnen uitvoeren. Dat is een vaak voorkomende situatie die het marktonderzoek verlamt. Daarom moet overgegaan worden tot vergelijkingen en benaderingsmethodes op basis van onderzoeken. Door middel van gebruikelijk voorbehoud kunnen daaruit trends worden afgeleid.

Voor geïmporteerde producten (gangbare consumptieproducten worden steeds vaker geïmporteerd) blijkt de toegang tot gedetailleerde en betrouwbare statistieken echter vaak moeilijk.

Actie:

Om deze situatie op te lossen, zal het Plan een inventaris opstellen van producten waarvoor de betrokkenen en de administratie over exacte informatie beschikken en van producten waarvoor deze informatie ontbreekt. Elke deskundige draagt dankzij zijn kennis en zijn netwerk van contacten bij tot het bepalen van de best mogelijke aanpak, inclusief het verzamelen van gegevens, om een juist beeld van de markt te krijgen.

Deze oefening zal voor de meeste producten van het Plan kunnen worden uitgevoerd, maar er zou externe ondersteuning nodig kunnen zijn om een volledig beeld te krijgen. Parallel daarmee zal dezelfde oefening worden uitgevoerd voor producten die reeds op de markt zijn. Door de opvolging van de evolutie van die gegevens kan op termijn een "marktoverzicht" van de milieukwaliteit van producten en van hun impact worden opgemaakt.

As 6: De transparantie en de toegang tot informatie verhogen in het kader van het verdrag van Aarhus

Actie nr. 9: Regelmatig overleg met de stakeholders organiseren

Context:

Het is nuttig om de verschillende betrokkenen in verband met een reeks speciale producten samen te brengen. De bedoeling is om gecoördineerde actiepijlers te overwegen die de ecologische gevolgen van deze producten verminderen en tegelijk meer winst op economisch en sociaal vlak inhouden. Ieder beschikt namelijk over bekwaamheden, informatie en expertise. Het is verstandig die met elkaar te delen en te confronteren om realistische, efficiënte en door iedereen aanvaarde acties uit te voeren.

Actie:

Om de betrokkenen en het beleid zo goed mogelijk te integreren, wordt ad-hocoverleg georganiseerd met vertegenwoordigers van de federale, gewestelijke en gemeenschapsoverheden, van ondernemingen, ngo's, consumentenorganisaties en met vertegenwoordigers uit de academische wereld. Dat overleg zal gaan over reeksen speciale producten of over algemenere beleidskwesties.

Aan de hand van dergelijke gestructureerde dialogen kan een regelmatige uitwisseling tussen de verschillende betrokkenen plaatsvinden en kunnen gezamenlijke acties worden ondernomen waarvoor de rol en de investeringen van elke entiteit (openbaar en privaat) zowel bij de voorbereiding als bij de verwezenlijking van acties kunnen worden vastgelegd. Een voorbeeld van een concrete actie die op basis van dergelijk overleg werd ondernomen, wordt gegeven in actie 15.1 (overeenkomst met de distributiesector).

Dat overleg is de plaats waar de praktische modaliteiten voor de uitwerking van de meeste acties in het kader van het Plan worden voorbereid. De voorbereiding daarvan bij de administraties zal binnen het DG DPCP van het CCIM gebeuren (zie actie 1).

2. Een betere integratie van betrokkenen en instrumenten

Regelgevende instrumenten

Een versterking van het regelgevende kader zal in nauw overleg met de marktspelers en het maatschappelijk middenveld worden uitgewerkt. De bedoeling is om een juridische basis te bieden die enerzijds ambitieuzer is, maar anderzijds ook duidelijker en strikter. Er worden vooral inspanningen gedaan voor een "*better regulation*" met een administratieve vereenvoudiging en een harmonisatie van de geldende regelgeving tot doel. De regelgevende actie zal op korte en middellange termijn vooral aandacht besteden aan de volgende prioritaire producten en voorzieningen: producten en voorzieningen voor de bouw, verwarmingsketels en -toestellen, composteerbaar en biologisch afbreekbaar materiaal, biobrandstoffen en producten die de kwaliteit van de binnenlucht beïnvloeden.

Markt- en belastinginstrumenten

Actie nr. 10: De oprichting van een "groene belastingcommissie" ondersteunen

Context:

In zijn verslag van 2007 over het onderzoek van de milieuprestaties in België beveelt de OESO de ontwikkeling van een coherenter belastingbeleid aan in overeenstemming met verschillende milieuproblemen¹⁹, waaronder het productbeleid. De OESO raadt aan om "een **groene belastingcommissie** op te richten, om de relevante belastingen en andere economische instrumenten te onderzoeken en indien nodig opnieuw te bekijken om hun

---

¹⁹ Beleid op het vlak van energie, transport, natuurlijke hulpbronnen, afval, producten, enz.

---

uitwerking en hun economische efficiëntie te verbeteren; om systematisch de ecologische doeltreffendheid en de economische efficiëntie van financiële hulpmechanismen van het land na te gaan." (OECD-EPR, 2007)

Actie:

Daartoe zal op initiatief en onder de voogdij van het bevoegde ministerie een "groene belastingcommissie" (eventueel uitgebreid met het onderzoek van andere economische instrumenten naast de fiscale instrumenten) worden opgericht. De opdrachten van deze commissie zijn:

De relevantie van belastingen (die zowel op federaal als op regionaal niveau momenteel van kracht zijn of worden overwogen) en van andere economische instrumenten evalueren om hun ecologische doeltreffendheid en hun economische efficiëntie in het kader van duurzame ontwikkeling te verbeteren.

De bestaande fiscale stimulansen (vrijstellingen en aftrek) opnieuw bekijken, net als andere subsidies die producten en activiteiten die in tegenspraak zijn met duurzame ontwikkeling, bevorderen.

De mogelijkheden analyseren om de belastingdruk te verplaatsen van arbeid naar natuurlijke hulpbronnen waarbij een dubbele winst wordt teweeggebracht (milieu-werkgelegenheid).

De mogelijkheden onderzoeken om het stelsel van fiscale stimulansen en bestaande premies (toegekend op alle niveaus) ten voordele van milieuvriendelijke producten en activiteiten uit te breiden. In dat kader zal worden nagegaan of andere producten of praktijken (bijv. herstelwerkzaamheden) in de huidige stelsels van premies of fiscale aftrek kunnen worden opgenomen en of er ook andere begunstigden bij kunnen worden betrokken (bijv. woningmaatschappijen, scholen, openbare instellingen, enz.). Bijzondere aandacht zal worden geschonken aan de sociaal zwakkere groepen die niet van de voorziene voordelen kunnen genieten (bijv. belastingaftrek).

De Belgische standpunten voorbereiden om ze op Europees niveau te verdedigen, met name in het kader van de werkzaamheden voor het huidige *Groenboek van de Europese Commissie over marktconforme instrumenten*²⁰. Bovendien zal België vanaf nu pleiten voor een vermindering van het belastingtarief voor een reeks zogenaamde "ecologische" producten. De "groene belastingcommissie" (GBC) zal daartoe een positieve lijst met producten²¹ opstellen om aan de Europese Commissie voor te leggen. In de eerste plaats zal de GBC kwesties in verband met transport en energie-efficiëntie behandelen.

Actie nr. 11: Rationaliseren van steuninstrumenten en betrokken niveaus

Context:

Om zoveel mogelijk overlappingsen van de instrumenten te vermijden en om de verschillende betrokken institutionele en besluitvormende niveaus (federaal, regionaal, netwerkbeheerders, provinciaal, gemeentelijk) beter te coördineren, zal rationalisering een van de prioriteiten van het Plan zijn. Het is namelijk niet wenselijk dat er voor een en dezelfde maatregel (bijv.

---

²⁰ Groenboek over marktconforme instrumenten, voor milieu- en energie-gerelateerde doelstellingen.

²¹ Bijv.: warmtepompen, led-lampen en fluocompacte lampen, zonnecollectoren, auto's van klasse A, enz.

---

isolatie van een dak) financiële steun is voorzien op federaal niveau, andere op regionaal niveau en nog andere ten slotte op provinciaal en/of gemeentelijk niveau.

Als dat desondanks toch het geval is, moet er gestreefd worden naar een harmonisering van procedures en criteria. Het is namelijk bewezen dat de gecombineerde impact van verschillende individuele steunmaatregelen bij het nemen van beslissingen minder belangrijk is dan de impact van een enkele maatregel. Anderzijds verloopt de communicatie over deze maatregelen minder efficiënt, zowel vanuit de privésector als vanuit de overheden omdat er (ongewilde) concurrentie tussen die verschillende boodschappen bestaat.

De rol van provincies en gemeenten bij de toekenning van premies moet eveneens beter worden gecoördineerd met de andere beleidsniveaus.

Actie:

Naast de bestaande coördinatiestructuren (CONCERE en ENOVER) wordt voor nieuwe maatregelen en/of voor de aanpassing van bestaande maatregelen een betere coördinatie op ministerieel niveau overwogen. De "groene belastingcommissie" krijgt de taak om deze coördinatie voor te bereiden. Bij de uitwerking van een nieuwe maatregel of bij de aanpassing van een bestaande maatregel zal informatie op ministerieel niveau tussen de gewesten en de federale staat worden uitgewisseld.

Actie nr. 12: De informatie over milieupremies centraliseren

Context:

Er worden op verschillende beleidsniveaus (federaal, regionaal, provinciaal, gemeentelijk) verschillende vormen van financiële steun (premie, subsidies, belastingvermindering en -aftrek, enz.) toegekend. Bovendien kan de deelname van derde investeerders (of betalende) in sommige gevallen ook worden overwogen. Er is een gecoördineerde verspreiding van informatie over die voordelen ter attentie van burgers en ondernemingen nodig opdat iedereen er ten volle de vruchten van kan plukken.

Actie:

Om dat te realiseren zal een "enige gegevensbank" met een inventaris van alle premies en andere voordelen op alle beleidsniveaus worden opgesteld. Deze moet voortdurend worden geactualiseerd - een uitdaging die men moet aangaan. Deze informatie kan dan via een "enig elektronisch loket" op de internetsite ter beschikking worden gesteld van de burgers. Deze website zal verwijzen naar de bestaande of te ontwikkelen regionale websites in verband met regionale premies (bijvoorbeeld: www.energiesparen.be).

De website zal opgesteld worden op basis van het concept van de "gegevensbank voor premies" zoals het Vlaams Gewest die ontwikkelde. Deze gegevensbank zal een volledige en nauwkeurige lijst bevatten met openbare steunmaatregelen - gemeentelijke, provinciale, regionale, federale - in verband met energie en klimaat en heeft tot doel op verzoek ter beschikking te staan van andere regio's en federale instanties.

Deze actie vereist samenwerking tussen verschillende beleidsniveaus. Op het niveau van de federale overheden zal het initiatief mee vorm krijgen door het Departement Energie (FOD

Economie), de FOD Financiën en het DG Leefmilieu van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu.

Actie nr. 13: Economische instrumenten ontwikkelen voor bescheiden inkomens ter vervanging van "energievreters" (dead loads)

Context:

Een "energievreter" is een voorziening waarvan de prestatie in termen van verbruik van hulpbronnen voor zijn werking (energie, water, oplosmiddel, enz.) zwak is in vergelijking met krachtigere alternatieven die op de markt zijn. Twee typische voorbeelden zijn oude wasmachines en oude koelkasten. Het gebruik van dergelijke toestellen heeft niet enkel aanzienlijke gevolgen voor het milieu, maar ook voor de uitgaven van huishoudens. De vervanging ervan is te rechtvaardigen vanuit economisch standpunt wanneer men de gebruikskosten analyseert, met andere woorden de aankoopkost plus de werkingskosten. Hun vervanging kan bijgevolg gezien worden als een rationele en duurzame investering. Dat veronderstelt echter een mogelijkheid tot investeren die niet altijd in het bereik ligt van lage inkomens.

Actie:

Het doel is om het burgers met een laag inkomen mogelijk te maken zich te ontdoen van hun "energievreters" en toegang te krijgen tot milieuvriendelijkere toestellen. Deze actie draagt bij tot een toename van de algemene milieuvriendelijkheid van de markt. Om dit publiek te helpen bij het overwinnen van die moeilijke basisinvestering voor een verantwoord product zal de regering de meest gepaste economische instrumenten bestuderen.

In eerste instantie zullen deze maatregelen betrekking hebben op koelkasten en wasmachines.

Gepaste communicatiewijzen, gericht op dat publiek, zullen instaan voor een correcte verspreiding van de informatie over de genomen maatregelen waarvan die doelgroep kan profiteren.

De normalisatie

Actie nr. 14: Werken op het niveau van de normalisatie

Context:

De normalisatie²² is een middel dat dient als ondersteuning voor het milieubeleid en dat daartoe steeds vaker zal worden gebruikt. Het potentieel ervan is erg ruim: universele taal,

---

²² Norm: een technische specificatie die door een erkende instelling met normatieve activiteiten voor herhaalde of voortdurende toepassing is goedgekeurd, waarvan de inachtneming niet verplicht is (artikel 1.4 van de richtlijn 98/34/EG betreffende een informatieprocedure op het gebied van normen en technische voorschriften)

---

vastleggen van betrouwbare en vergelijkbare meetmethoden (waardoor met name een vergelijking van prestaties tussen producten mogelijk wordt), verspreiding van technologieën, enz. Vandaag de dag vinden de aansporingen en de werkzaamheden meestal hun oorsprong op Europees en internationaal niveau.

Dat middel zal verder uitgewerkt worden ten voordele van de gezondheid, de voeding en het milieu en zal op de volgende hoofdlijnen berusten:

- **De integratie van milieu-aspecten in de normalisatiewerkzaamheden bevorderen.** Dankzij een vroegtijdige integratie van milieu-aspecten kunnen globale en coherente oplossingen worden uitgewerkt en worden "end of pipe"-oplossingen vermeden. De normalisatie-instituten spelen hier een belangrijke rol, maar de gezamenlijke ondersteuning van overheden, van de ondernemingswereld en van het maatschappelijk middenveld is onontbeerlijk. De combinatie van beheersystemen (kwaliteits- en risicobeheer) en van technische vereisten, die beide onderwerp kunnen zijn van een normatieve benadering, heeft reeds interessante samenwerkingsverbanden opgeleverd. Deze weg zal waarschijnlijk alsmear vaker worden bewandeld om producten en voorzieningen te beheren die aan criteria met steeds hogere eisen moeten voldoen.
- **Normen stimuleren waardoor prestatiedrempels kunnen worden vastgelegd** - Om de prestatie van producten te verbeteren²³, moeten ze op een objectieve manier kunnen worden vergeleken. Er bestaan normen om een hele reeks gevolgen te meten, zoals het energieverbruik, de CO₂-uitstoot, enz. Andere gevolgen zijn niet of nauwelijks gedekt, zoals bijvoorbeeld de levensduur van producten. De ontwikkeling van normen (zogenaamde '*prestatienormen*') is dan nuttig en zelfs onontbeerlijk om een nieuw beleid voor globalere prestaties van producten te ontwikkelen.
- **Normen inzake "eco-innovatie" ondersteunen** - De "groene" innovaties zullen de ontwikkeling van nieuwe technieken, kennis en praktijken bevorderen. Normalisatie kan een ondersteuning vormen bij de keuze voor de consolidatie en de verspreiding van die nieuwe technieken en praktijken. Een statisch normatief kader kan daarentegen een rem zetten op de verspreiding van innovatie.
- **Normen met geïntegreerde LCA-aspecten (Life Cycle Analysis) bevorderen** - De rol van de normalisatie zal ook worden geconsolideerd in het kader van het beheer van gegevens inzake producten en/of productieve systemen. Een hele reeks gegevens zal steeds beter beheerd moeten worden, zoals gegevens over de levenscyclus, de gebruikte natuurlijke hulpbronnen en productiesystemen²⁴, maar eveneens over de sociale productie- en consumptievoorwaarden. In dat kader zal bijzondere aandacht worden geschonken aan de beschikbaarheid van gegevens van het LCA-type (en EPD - milieuproductverklaring) en aan middelen die aan de kmo's zijn aangepast. Een progressieve (gaande van "life cycle thinking" via EPD's naar LCA) en gerichte (producten waarvoor de LCA moet worden toegepast) aanpak zal de regel worden.
- **Normen bevorderen die rekening houden met de impact van producten op de biodiversiteit** - Het "Nationale biodiversiteitsplatform" zal met de opvolging van deze ontwikkelingen belast worden.

---

²³ en een jojo-dynamiek ontwikkelen, dat wil zeggen minimale na te leven vereisten vastleggen en die met de beste prestaties identificeren

²⁴ type ISO 9 000/14 000 of EMAS (communautair milieubeheer- en milieuauditsysteem)

-
- **Normen over productinformatie bevorderen** - Twee grote types gegevens- en informatiestromen moeten bekeken worden: de eerste zijn bedoeld voor intern gebruik in de productiesector, de tweede zijn daarop gebaseerd en bestemd voor het grote publiek. Die laatste zijn in casu het energieverbruik, de transportmiddelen, de gevolgen van het gebruik van materialen, de chemische risico's, de levensduur van producten, de mate waarin ze hersteld kunnen worden, de mogelijkheden om ze te actualiseren, de consumptieartikelen, de geluidsemisatie, de uitstoot van chemische bestanddelen, de trillingen, de productievoorwaarden, enz. Door voor een bepaalde productcategorie te beschikken over genormaliseerde informatie over de gevolgen, kan vergeleken worden en kan een objectieve keuze tussen producten worden gemaakt. Zowel consumenten (bijvoorbeeld een toestel van energieklaas A++ kiezen eerder dan een van klasae G) als beleidsmakers (een minimaal vereist prestatieniveau vastleggen bij het op de markt brengen van een product) zullen deze keuzes maken.

Actie nr. 14.1: Binnen het NBN een integratiestrategie van milieu-aspecten ontwikkelen

De oprichting van het NBN (Bureau voor Normalisatie - Bureau de **Normalisation**. www.nbn.be) ging gepaard met een uitgesproken wil om te beschikken over een moderne structuur die in staat is de uitdagingen van onze tijd aan te gaan.

De regering zal samen met het NBN en zijn partners de meest optimale strategie vastleggen opdat de Belgische werkzaamheden inzake de normalisatie de integratie van milieu-aspecten kunnen realiseren en ze - algemener - aan de hand van normen de drie dimensies van duurzame ontwikkeling kunnen bevorderen.

Actie nr. 14.2: De Belgische vertegenwoordiging binnen het Strategic Advisory Body on Environment (SABE) garanderen

Dankzij deze vertegenwoordiging kan België in het middelpunt van de debatten over 'milieu-normalisatie' aanwezig zijn en kan het zijn nationale werkzaamheden beter afstemmen op de Europese ontwikkelingen. Op die manier kunnen ook de Belgische prioriteiten, zoals vastgelegd binnen het NBN, aan het ECN²⁵ worden doorgegeven. Ten slotte kunnen zo - indien nodig - eveneens de werkzaamheden over de 'duurzaamheid-normalisatie'-aspecten worden ondersteund.

Sectoriële overeenkomsten en overeenkomsten per bedrijfstak

Actie nr. 15: De samenwerking van hoofdrolspelers met de overheden bevorderen

De wet betreffende productnormen biedt de overheden de kans om samenwerkingsverbanden te creëren met hoofdrolspelers uit de privésector of uit het maatschappelijk middenveld door middel van sectoriële overeenkomsten of door andere samenwerkingsvormen²⁶.

---

²⁵ Europees comité voor normalisatie - www.cen.eu/cenorm/index.htm

²⁶ In beide gevallen echter moeten deze overeenkomsten gepaard gaan met opvolgingsmechanismen waardoor een verplichte verslaggeving over de behaalde resultaten wordt gegarandeerd en de evaluatie wordt vereenvoudigd.

Ook vakbonden, milieu- en sociale ngo's kunnen deel uitmaken van zulke partnerschappen, vooral om hun plaats binnen de maatschappij te verankeren.

Actie nr. 15.1: Overeenkomst met de distributiesector

Context:

Behalve productiebedrijven spelen ook distributieondernemingen (voeding, doe-het-zelf, elektrische en elektronische toestellen, speelgoed en kinderartikelen, enz.) een bijzondere rol bij de ontwikkeling van een duurzame consumptie. Net als elke onderneming zijn ook distributiebedrijven gevoelig voor dezelfde signalen als productiebedrijven, maar met die bijzonderheid dat ze de schakel vormen tussen producenten en consumenten. In die hoedanigheid kunnen ze de keuze beïnvloeden voor een aanbod van ecologische producten en kunnen ze een informerende en communicerende rol ten opzichte van het grote publiek spelen. De grote distributiemerken ontvangen dagelijks miljoenen consumenten in hun winkels. De informatie op de plaats van verkoop bereikt bijgevolg een talrijk en heel uiteenlopend publiek.

Bovendien kan de grote distributie invloed uitoefenen als inkoper van grote hoeveelheden voor zijn eigen merken.

De belangrijkste doelstellingen bij de samenwerking met de distributiesector zijn:

- het aanbod milieuvriendelijke producten uitbreiden en diversifiëren.
- de identificatie en het terugvinden van milieuvriendelijkere producten, waarvan de ecologische gevolgen aanzienlijk werden verminderd, vereenvoudigen.
- het hele informatiesysteem over de ecologische gevolgen van producten verbeteren
- de verschillende publieke en privé-initiatieven coördineren.
- sectoriële overeenkomsten of overeenkomsten per bedrijfstak ontwikkelen.

Sectoriële overeenkomsten, zoals voorzien in de wet van 21 december 1998 betreffende productnormen, kunnen worden afgesloten tussen de distributiesectoren en de federale regering in overleg met de producenten en de kmo's.

Actie:

Met de hele distributiesector zal een sectoriële kaderovereenkomst worden afgesloten. Een generisch model zal de algemene benaderingswijze en de hoofdlijnen ervan vastleggen. Vervolgens komen er specifieke overeenkomsten met becijferde doelstellingen (bijv. producten met ecolabel) per productcategorie (bijv. voeding, verf en vernis, onderhoudsproducten en oplosmiddelen, gloeilampen, enz.) of per thema.

Actie nr. 15.2: Overeenkomst met de banksector

Context:

Ook banken spelen een voorname rol, hoofdzakelijk als kredietinstellingen. Zoals voordien vermeld, kosten innovatieve ecologische producten of producten en voorzieningen met een lager energieverbruik gewoonlijk minder. Hoewel dergelijke investeringen meestal een positieve economische weerslag hebben, wordt een aanzienlijk deel van deze investeringen niet aangewend. Een van de grootste belemmeringen, zowel voor ondernemingen als voor particulieren, is de toegang tot goedkoop kapitaal.

Om deze hindernis zo goed mogelijk te overwinnen, zullen samen met de banksector uiteenlopende mogelijkheden worden geanalyseerd.

Bijvoorbeeld:

- Evaluatie van de mogelijkheid om leningen met een lage rentevoet te verstrekken aan particulieren en kmo's/zmo's²⁷ die producten/voorzieningen willen kopen om hun energieverbruik te verminderen. Ook pistes zoals het systeem van de derde investeerder²⁸ of van de derde betaler (vooral op het gebied van bouw en renovatie) zullen worden onderzocht.
- Vorming van het personeel dat in contact komt met de klanten.
- Opmerking: bancaire producten, zoals bijvoorbeeld duurzame en ethische fondsen, vallen ook onder de scope van dit plan. Sommige investeringen gaan immers naar niet-duurzame ondernemingen, vaak met ecologische (ontbossing, mijnbouw) en sociale schade (niet naleven van de mensenrechten, enz.) tot gevolg.

Actie:

Maatregel 1: Samenwerkingsovereenkomst met de banksector voor de toekenning van leningen met een lage rentevoet voor energiebesparende investeringen.

De administratieve formaliteiten, die per gewest verschillen, kunnen meerkosten teweegbrengen bij het aangaan van leningen waarvan het einddoel erg gelijkaardig is, namelijk het tot stand brengen van energiebesparende investeringen.

Er zal gestreefd worden naar een overeenkomst tussen de gewesten, de federale staat en de banksector om formules te ontwikkelen voor leningen met een lage rentevoet voor investeringen ten voordele van hernieuwbare energieën en van een rationeler energieverbruik. Die overeenkomst zal gaan over de preferentiële rentetarieven, de administratieve procedures en de lijst met investeringen die van het systeem kunnen profiteren. In het kader van die overeenkomst zal eveneens een wetswijziging over de duur van de terugbetaling van de leningen op afbetaling worden overwogen om het bedrag van de maandelijkse afbetaling en het bedrag van de gerealiseerde besparing op de energiefactuur met elkaar in overeenstemming te brengen.

---

²⁷ Kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's) en zeer kleine ondernemingen (zko's – één persoon of meer)

²⁸ Bijvoorbeeld: een versterking van het "Fonds ter reductie van de globale energiekost" (FRCE-FRGE) in het kader van de strijd tegen armoede, website: <http://www.frce.be/>

Maatregel 2: Informatiecampagnes organiseren over het mechanisme van de derde investeerder (DI) voor particulieren, overheden en privébedrijven.

Er moeten informatiecampagnes komen op verschillende niveaus die zich specifiek richten op de mogelijke begunstigden. De lokale overheden spelen hier evenwel een belangrijke rol door hun nabijheid, met name door het toekennen van stedenbouwkundige vergunningen. Die overheden moeten echter bewust gemaakt worden om erbij betrokken te raken en een daadwerkelijke partner te worden. Ze vormen een doeltreffende schakel om de bevolking te informeren en dergelijke campagnes kunnen hun merkimage opkrikken.

De verschillende geïdentificeerde elementen die een gecoördineerde promotie tussen de gewesten en de federale staat mogelijk maken, op initiatief van de staat, zijn de volgende:

- ◇ Het aanbod stimuleren. Een uitwisseling van kennis en expertise organiseren met banken en installateurs (elektriciens, verwarmingsmonteurs, leveranciers) zodat ze het gebruik van de "DI" aan particulieren, overheden en kmo's voorstellen. De gewesten en de federale regering zullen samen met de geïnteresseerden uitwisselingen organiseren. Er zal een vademecum met de principes en varianten van het "DI"-instrument en met voorbeelden worden opgesteld en verspreid.
- ◇ De vraag aanwakkeren. De eindgebruikers (particulieren, kmo's, overheden) zullen des te geïnteresseerder zijn wanneer het aanbod technisch gemakkelijk toegankelijk is.
- ◇ Meer communicatie tussen overheden en eindgebruikers. Dat kan bijvoorbeeld opgenomen worden in de bestaande communicatiemiddelen, zoals de websites over premies.

Actie nr. 15.3: Overeenkomst met de consumentenorganisaties

Ook consumentenorganisaties spelen een rol aangezien ze rechtstreeks raad geven bij het aankopen.

Er zal een overeenkomst gesloten worden tussen de federale overheid en deze verenigingen opdat ze systematisch milieucriteria in hun 'producttesten' kunnen opnemen. In dat kader zal bijzondere aandacht besteed worden aan de methodologie en aan de gestelde criteria zodat die relevant en representatief zijn voor de onderzochte productcategorieën. Indien nodig zullen de overheden steun bieden bij het vastleggen van dergelijke methodologie.

Labeling en etikettering

Actie nr. 16: Duidelijkere informatie op labels

Context:

Consumenten hebben vandaag te kampen met een sterke toename van labels, wat eerder een bron van verwarring kan vormen dan een kostbare hulp bij de keuze. Die complexe

---

situatie is hoofdzakelijk te wijten aan de wildgroei van informatie in grafische vorm (pictogrammen, logo's, labels) die weinig gekend is, niet altijd betrouwbaar en vaak slecht wordt geïnterpreteerd door de consument.

Toch kan het label een handig herkenninginstrument zijn van milieuvriendelijke producten. Het wordt toegekend wanneer voldaan wordt aan een hele reeks milieucriteria. Het kan eveneens een inspiratiebron vormen voor ontwikkelaars en designers, die de zorg voor het milieu tot uiting willen brengen bij het ontwerp van hun producten.

Voor de federale overheid blijft het Europese ecologische label - "het kleine bloempje" - echter dé referentie bij uitstek. Daarnaast bestaan nog andere milieulabels.

- De labels van het **type I** (ISO 14024) worden toegekend op basis van onafhankelijke criteria en door een derde partij gecontroleerd.
- De milieulabels van het **type II** (ISO 14021) zijn gebaseerd op eigen verklaringen, zonder controle door een derde partij. Er is slechts weinig garantie dat ze echt zijn en ze worden in geen enkel geval erkend of gestimuleerd door de overheid.
- De milieuverklaringen van het **type III** (ISO 14025, informatie gecontroleerd door een derde partij), doorgaans 'labels van het type III' genoemd, kunnen geval per geval door de overheid worden ondersteund.

Actie:

Om de consumenten transparante informatie te geven over de verschillende types labels en logo's, zullen uiteenlopende initiatieven om de efficiëntie van zulke labels te evalueren, financieel worden ondersteund.

Actie nr. 17: Het Europese ecolabel promoten

De federale overheid, als Secretariaat van het Toekenningscomité van het Europese ecolabel "de Bloem", zal zich in de eerste plaats concentreren op de promotie van het Europese ecolabel, in samenspraak met het Ecolabel Comité.

Die ondersteuning zal via verschillende instrumenten verlopen:

Institutionele instrumenten ontwikkelen:

- promotie van de aankoop van producten die aan de criteria van het Europese ecolabel voldoen in het kader van de nationale strategie "Green Public Procurement",
- aanduiden van "bemiddelaars"²⁹ om ondernemingen te helpen bij administratieve en technische procedures.

Economische instrumenten ontwikkelen:

- op Europees niveau een btw-verlaging stimuleren voor producten met het Europese label,

---

²⁹ Naar analogie met het project in de provincie Namen waarbij de provincie gratis een adviseur ter beschikking stelt van ondernemingen die een ecolabel willen verkrijgen voor toeristische voorzieningen.

-
- premies voor producten met het Europese label.

Vrijwillige instrumenten ontwikkelen:

- "Green private procurement",
- Het aanbod en de zichtbaarheid van producten met een ecolabel in winkels verbeteren door een engagement met de distributie aan te gaan. Deze actie zal worden uitgevoerd in het ruimer kader van een overeenkomst met de distributiesector.

De betrokkenen sensibiliseren

- sensibilisatie van de industrie en de consumenten met behulp van specifieke informatiecampagnes

Actie nr. 18: De "leesbaarheid" van de informatie over de ecologische gevolgen van producten verbeteren

Context:

Enkel duidelijke informatie over de sanitaire en milieuprestaties van producten kan een gedragswijziging teweegbrengen bij de aankoop en/of het gebruik van dergelijke producten.

De doelstelling is om de milieuprestaties van producten met eenzelfde functionaliteit te kunnen vergelijken.

Als voorbeeld van een "succes story" kan de energie-etikettering van verschillende huishoudtoestellen (wasmachines, koelkasten, enz.) worden genoemd. Een eenvoudige alfabetische markering (AA, A, B, C, D, enz.) werd zo gekoppeld aan de ontwikkeling van steeds beter presterende producten. Een essentieel punt dat moet worden gerespecteerd, is een vergelijking van resultaten mogelijk te maken. Dat vereist de invoering van genormaliseerde evaluatiemethodes die zoveel mogelijk op Europees en zelfs op mondiaal niveau zijn geharmoniseerd.

Actie:

Op basis van ervaringen uit andere lidstaten (Frankrijk, VK, enz.) zullen pilotprojecten worden opgestart waarbij FEDIS, UNIZO, UCM en andere betrokken producenten worden bijeengebracht om de **leesbaarheid** van informatie over de ecologische gevolgen van geconsumeerde producten te verbeteren.

Actie 7 (vereenvoudigde LCA-analysmethode) zal als basis dienen voor de uitwerking van een **communicatiesysteem** waardoor de prestaties van producten kan worden vergeleken. Die producten moeten vastgelegd worden in samenspraak met de betrokkenen uit de groot- en detailhandel en moeten in dit stadium als pilotprojecten worden beschouwd.

Tegelijk met dit proces zullen acties worden ondernomen om de consument **ontvankelijk** te maken voor de informatie over de ecologische gevolgen van producten.

Het resultaat van die verschillende werkzaamheden kan tegen 2012 uitmonden in een regelgeving betreffende de manier waarop informatie over de ecologische gevolgen van producten "ter beschikking wordt gesteld van de consument".

Ook specifiekere acties betreffende informatie over "energieverslindende" voorzieningen zullen verder worden uitgewerkt. Zie actie 28 en de website www.energievreter.be

Reclame en communicatie

Actie nr. 19: Reclame, een middel ten dienste van duurzame ontwikkeling

Context:

Wanneer men het probleem van de reclame aanhaalt, stelt men vast dat er veel reclame is en dat er zo voortdurende druk op de consument wordt uitgeoefend. Die vaststelling zou subjectief kunnen zijn. Vanuit het standpunt van duurzame ontwikkeling kan echter andere kritiek op andere niveaus worden geuit:

Reclame kan producten en/of gedrag promoten met een negatieve impact op het milieu (bijv. promotie van wegwerpverpakkingen, 4x4-voertuigen, systemen voor airconditioning, pesticiden, enz.).

Reclame kan verkeerdelijk ecologische of ethische argumenten aanhalen en zo de consument misleiden.

Reclame kan consumptie en zelfs overconsumptie stimuleren door individuele waarden (bezit) en onmiddellijk plezier in de hand te werken.

Reclame kan bijdragen tot de opwaardering van materiële overvloed en consumptiemodellen die 'hulpbronnen verkwisten' in stand houden.

Deze voorbeelden tonen aan dat het een ingewikkeld debat is en dat de uiteenlopende vraagstukken niet op een enkele manier kunnen worden opgelost. Vanuit dat standpunt stelt het Plan een reeks maatregelen voor die op basis van een dialoog tussen de betrokken partijen kunnen worden aangevuld. Een dergelijke dialoog wordt aanbevolen binnen de toekomstige "Ruimte voor reflectie en actie" van de Raad voor Verbruik waarvan de oprichting in het FPDO III is voorzien.

Acties:

Naast de eerste maatregel die hieronder wordt vermeld, zullen alle andere voorstellen binnen de "Ruimte voor reflectie en actie" worden besproken.

- Om de consumenten aan te zetten tot een duurzamer koopgedrag, moeten de gebruikte reclametechnieken meer in dienst komen te staan van het algemeen belang, waardoor de overheden, evenals de milieu-ngo's en de organisaties voor consumentenbescherming de bevolking kunnen sensibiliseren voor een duurzamere consumptie. Deze aanmoediging

---

zal de adverteerders (als 'producenten') stimuleren om producten aan te bieden die aan de criteria van duurzame ontwikkeling voldoen. Daartoe zullen overeenkomsten worden afgesloten tussen de overheid (federale en gewestelijke evenals gemeenschapsoverheid) en de openbare tv- en radiozenders om aan voordelige tarieven **berichten** met als thema duurzame ontwikkeling uit te zenden op tijdstippen met hoge kijk- en luistercijfers.

- **De energieklassen (AA, A, B, enz.) waartoe een voertuig behoort, aanduiden.** Momenteel moet elke reclameboodschap voor een voertuig de CO₂-uitstoot van dat voertuig vermelden. Die informatie is echter vrij onduidelijk aangezien er geen referentiepunt bestaat over bijvoorbeeld de CO₂-uitstoot per afgelegde kilometer (bijv. 105g CO₂/km).
- **Een middel uitwerken om de ecologische gevolgen van een reclamecampagne te kunnen evalueren.** Een dergelijk middel, naar het voorbeeld van het instrument dat ADEME³⁰ ontwikkelde, zou ter beschikking gesteld worden van reclamebureaus. Zo zouden ze de impact van verschillende manieren van reclame kunnen beoordelen: bijvoorbeeld de impact van een huis-aan-huisverdeling in vergelijking met radio- en tv-spots of met een affichecampagne. Dat hulpmiddel zal in de eerste plaats voor de openbare overheid worden uitgewerkt. Op basis van die ervaring zal op vrijwillige basis de uitbreiding ervan naar de commerciële sector worden gepromoot.

Actie nr. 20: Ethische adviezen ten gunste van milieuvriendelijke reclame bevorderen

Context:

Er zijn bepaalde institutionele structuren (zoals de Raad voor het Verbruik), die er moeten op toezien dat bedrieglijke berichten worden voorkomen. Toch is gebleken dat een benadering op vrijwillige basis onvoldoende is en dat niet optimaal gebruik wordt gemaakt van deze instellingen. Om een beter kader voor reclamepraktijken op te maken, zou het nuttig zijn om de werkzaamheden van de Commissie voor Milieuetikettering en Milieureclame opnieuw leven in te blazen en de bestaande Code te evalueren en aan te passen aan de huidige situatie. Er dient in het bijzonder aandacht te worden geschonken aan de indeling van milieucriteria en de opportuniteit van het gebruik hiervan in de reclame.

De Jury voor Ethische Praktijken inzake reclame (JEP – autodisciplinair orgaan voor de reclamesector in België), van zijn kant, zal zijn leden aansporen om vaker, op vrijwillige basis, voorafgaand advies te vragen.

Actie:

Om iets aan deze situatie te doen, zal het bestaande juridisch kader worden vervolledigd om er de volle doeltreffendheid van te garanderen:

---

³⁰ Agence de l'Environnement et de la Maîtrise de l'Énergie (Agentschap voor Liefmilieu en Energiebeheer), Frankrijk - www.ademe.fr

-
- De reclamecode zal worden herzien en minimaal worden aangepast in functie van de bepalingen volgens de ISO-normen betreffende de type II-etikettering. Bepaalde beweringen betreffende het milieu waarvan de ondernemingen een vermelding wensen op de etiketten van hun product, moeten voldoen aan de nog te bepalen criteria, die zullen worden opgenomen in de reclamecode.
  - Er zal een KB tot uitvoering van de wet op de handelspraktijken worden opgesteld om de reclamecode verplicht te maken.
  - De controle over de toepassing van dit KB zal worden verzorgd door de Inspectiedienst van de FOD Economie in samenwerking met die van de FOD Leefmilieu.

Actie nr. 21: Communiceren: een betere definiëring van de doelgroep

Context:

Een doeltreffende communicatie verloopt via geschikte communicatiekanalen (Internet, nieuwe media) en richt zich tot een geïnteresseerd en ontvankelijk doelpubliek. Er kunnen verschillende publieksgroepen worden geïdentificeerd volgens het socio-demografische profiel en het gewenste type van informatie. In het kader van het huidige productbeleid, kunnen drie profielen worden geïdentificeerd: het grote publiek, de specifieke socio-professionele groepen, een sociaal minder begunstigde groep van de bevolking. Op grond hiervan zullen de informatiekkanalen zich toeleggen op folders en advertenties, op de ontwikkeling van doelgerichte websites, of nog via een netwerk.

Actie:

Om de verschillende doelgroepen te identificeren die het publiek van een productbeleid kunnen vormen, zal de FOD Volksgezondheid en Leefmilieu twee soorten enquêtes houden die onderstaande vragen kunnen ophelderden. Het gaat om:

Kwantitatieve enquêtes om de typologieën van de doelgroepen vast te leggen en/of homogene doelgroepclusters te definiëren;

Kwalitatieve enquêtes.

Er zullen verschillende verbruiksenquêtes worden gehouden op nationaal niveau. De resultaten van deze enquêtes zullen op zich communicatiemiddelen zijn, waarmee het mogelijk wordt:

Optimale communicatiecampagnes te houden (doeltreffende doelgroepbepaling om het gepaste communicatiemateriaal te kiezen)

De resultaten van de enquête mee te delen om synergieën en opportuniteiten voor een communicatie in netwerk te creëren. Om de houdingen en gedragingen van de consumenten te veranderen, is eenieders medewerking vereist. Om een dergelijke samenwerking tot stand te brengen, zullen de resultaten van deze enquêtes worden verspreid onder alle betrokkenen die iets kunnen doen om een duurzamere consumptie te bewerkstelligen (openbare diensten, distributie, industrie, NGO, enz).

Te beschikken over evaluatiemiddelen, aangezien deze enquêtes over een langere termijn zullen worden gehouden, d.w.z. met een bepaalde regelmaat (bijvoorbeeld om de 2 tot 3 jaar).

Actie nr. 22: Communiceren als ondersteuning van de verschillende acties van het Plan

Na bepaling en identificatie van de doelgroepen kan een communicatieplan worden opgesteld waarop de uitvoering van de acties van onderhavig Productplan kan worden gebaseerd. De doelgroepen kunnen zowel het grote publiek zijn als professionelen en industriëlen (*business-to-business* communicatie). In dit stadium worden volgende prioritaire thema's geïdentificeerd:

- **Duurzame bouw/renovatie.** Bijvoorbeeld, meer informatie verschaffen over de milieu-impact verbonden aan de gebouwen, over de goede praktijken die dienen te worden gehanteerd om de energie-efficiëntie van de gebouwen te verbeteren, over de financiële premies en steun betreffende energiebesparende investeringen (zie actie nr. 8 in verband met de invoering van de "één loket"-procedure). Via een correcte informatie zullen overigens de professionele actoren (architecten, aannemers, verkooppunten voor producten, OCMW, milieu- en sociale NGO's, enz.) worden gesensibiliseerd en opgeleid.

In dit kader worden op de site www.energievreter.be nieuwe producten (isolatiemateriaal, verwarmingsketels, enz.) voorgesteld en besproken.

Energievreter.be en de informatie betreffende de prestatie van producten

De site www.energievreter.be blijft nieuwe modules ontwikkelen over energieverbruikende producten (verwarmingsketels, televisies, enz.) en/of energiebesparende producten (isolatieproducten). In ditzelfde verband zullen nog andere modules worden ontwikkeld over niet-energetische aspecten van producten, zoals bijvoorbeeld de COV-uitstoot, om de burgers een concreet middel aan te reiken en hen te begeleiden in hun consumptiekeuze.

- **Voertuigen.** De communicatie-inspanningen in verband met de CO₂-uitstoot van de voertuigen zullen worden voortgezet om de consument te beïnvloeden in zijn aankoopbeslissingen (keuze van een voertuig aangepast aan de reële behoeften, beschikbaarheid van informatie over de bestaande premies en financiële producten).

De CO₂-gids van de auto

Om te voldoen aan de verplichtingen die voortvloeien uit de richtlijn 1999/94/EG (omgezet door het KB van 21 september 2001) met het oog op het informeren van de consument over de CO₂-uitstoot en het brandstofverbruik bij het op de markt brengen van nieuwe personenauto's, zal de Dienst Productbeleid van de FOD Volksgezondheid en Leefmilieu voortwerken aan het ontwerp, de realisatie, de productie en de verdeling van de "CO₂-gids van de auto". Om deze gids beter bekend te maken bij de Belgische burgers, overweegt de Dienst Productbeleid om een communicatie- en promotiecampagne te houden, zoals de campagne voor een "propere wagen".

- **Ecolabel.** Verder zullen er specifieke middelen van het type "pull" worden ingevoerd op het gebied van de labels. Het Europese label "de kleine bloem" zal verder worden

---

gepromoot, meer bepaald door de trimestriële bijwerking van de www.ecolabel.be, door acties naar de distributeurs toe, de organisatie van wedstrijden, enz.

Het geheel van communicatieacties besproken in onderhavige actie zal worden opgenomen in de communicatiestrategie van de Algemene Directie Leefmilieu en zal op integrale en coherente wijze worden opgevat, op basis van de “*push and pull*”-strategieën.

De budgetten en financiële middelen die hiervoor vereist zijn, zullen worden bepaald in functie van de doelgroepen en de te gebruiken communicatiemiddelen³¹. Volgende niet-uitputtende lijst zou een voorbeeld kunnen zijn van uit te voeren acties: campagnes voor het grote publiek (printcampagnes, audiovisuele campagnes), informatiebrochures, communicatiecampagnes, evenementen, verspreiding van goede praktijken, aanwezigheid op beurzen en salons, relaties met de pers (conferentie/persbezoeken), pedagogische dossiers, wedstrijden en awards.

---

³¹ Naast deze nieuwe communicatieacties en nieuwe media, is de Dienst Productbeleid verplicht om bepaalde communicatiedocumenten en –producten tot stand te brengen overeenkomstig de verplichtingen voortvloeiend uit de Europese richtlijnen en koninklijke besluiten inzake communicatie, of op basis van eerdere vrijwillige verbintenissen.

Deel III – Prioritaire producten en installaties

Producten en installaties voor de Bouw

Bouwmaterialen

Strategische doelstellingen in verband met bouwmaterialen:

Het "**Strategic Policy Document on building products and the environment**"³² ligt aan de basis van deze doelstellingen en zal ook in de toekomst blijven dienst doen als inspiratiebron voor doelstellingen en acties, tezamen met de hierboven beschreven visietekst.

De nadruk ligt duidelijk op een bron-aanpak: voorkomen is beter dan genezen. Er worden voortdurend maatregelen genomen om de milieu-impact over de volledige levenscyclus te verminderen zowel op bouwproduct- als op bouwelementschaal.

De doelstellingen zijn :

- Een algemeen aanvaarde **methodiek om de milieu-impact van bouwproducten te bepalen**, waarbij de randvoorwaarden duidelijk zijn vastgelegd. De methodiek is deze vooropgesteld door Europa (cf. CEN TC 350). De Belgische industrie en markt is voorbereid op de implementatie van en wijzigingen aan Europese initiatieven. Bouwproducten worden systematisch geëvalueerd op basis van een prioritisering per productgroep of element.
Hierdoor beschikt de federale overheid leefmilieu over nauwkeurige informatie over de milieu-impact van bestaande en nieuwe bouwproducten (of elementen) over hun volledige levenscyclus.
- Een algemeen aanvaarde **procedure en modellering om bouwproducten³³ waarover twijfel omtrent de gezondheidsrisico's bestaat op een redelijke termijn te evalueren** (cf. CEN TC 351) en eventueel productnormen te ontwikkelen, indien nodig rekening houdend met het voorzorgsprincipe. Daarnaast wordt ook op het niveau van de contaminanten bijkomende kennis vergaard, meer bepaald over de fysieke, chemische en biologische invloed die bepaalde producten veroorzaken door hun aanwezigheid. De specifieke aspecten in verband met de kwaliteit van de binnenlucht worden behandeld in het "Federale Luchtplan".
- Een structureel **overleg** tussen de federale overheid en de verschillende stakeholders op een open wijze informatie uitwisselen waardoor de beschikbare middelen in België zo efficiënt mogelijk gebruikt worden. Alle actoren (incl. overheid) **verzamelen informatie** inzake duurzaamheid voor hun activiteit en deze kennis wordt samengebracht en

---

³² In opdracht van de FOD VVVL DG Leefmilieu opgesteld door het WTCB/VITO.

³³ zowel nieuw ontwikkelde als bestaande producten, zowel producten op basis van primaire grondstoffen als secundaire grondstoffen.

---

verspreid. Naast de bestaande evaluaties inzake milieu-impact voor secundaire grondstoffen (zie de gewesten), ook evaluaties inzake gezondheidsaspect zijn.

FOD Leefmilieu is betrokken bij andere overheidsinitiatieven rond het thema duurzaam bouwen indien het productaspect belangrijk is. Ze volgt van nabij de ontwikkelingen en plannen van de Europese Commissie op en ze tracht een proactieve houding aan te nemen zodat een geschikt ondernemingsklimaat behouden blijft. Bovenstaande geldt ook voor het aspect “gezondheid” (de coördinatie van deze informatiestroom zal, onder andere, gebeuren via de WG Indoor).

- Communiceren over de milieu-impact van bouwproducten/elementen, bij voorkeur **tweelaags**. Met andere woorden: er kan pas vereenvoudigd³⁴ worden gecommuniceerd op voorwaarde dat er een expliciete link is naar de uitgebreide onderbouwde informatie³⁵.
- De bestaande bouwproducten (liefst op vrijwillige basis) door milieuvriendelijkere (met name hout afkomstig van duurzaam beheerde bossen) en gezondere producten **vervangen**. De overheid zorgt voor een stimulans van zowel de vraag als aanbodzijde. De bouwactoren hebben de mogelijkheid om op een uniforme en transparante manier de milieu- en gezondheidsimpact van de producten/elementen bij voorkeur in hun toepassing op de markt te beoordelen en zo te kiezen voor minder milieubelastend materiaal.³⁶ Hiervoor bestaat een objectief, wetenschappelijk onderbouwd evaluatie- en wegingssysteem op elementniveau om de milieu- en gezondheidsimpact eenvoudig weer te geven. Na evaluatie worden gepaste maatregelen genomen ter bescherming van de bewoner. Bestaande bouwproducten worden **vervangen** door producten met aanvaardbaar risico, ook buiten het kader van de bouwproductenrichtlijn.
- Proactief ageren op nieuwe en herziene geharmoniseerde bouwproductnormen die aspecten bevatten betreffende de Essential Requirement “health and environment”. In eerste instantie zal dit reactief zijn en zal na evaluatie en overleg met de stakeholders worden vastgelegd welk **thresholds** voor België van toepassing zijn. Deze worden wettelijk vastgelegd. Daar waar er lacunes zijn voor de Belgische situatie worden deze waar mogelijk aangevuld complementair aan de CE-markering, zonder aanleiding te geven tot onwettelijke marktbelemmeringen. Tegelijkertijd zal onderzocht worden hoe de bouwwetgeving hieromtrent kan geoptimaliseerd worden, dit zowel voor het milieu- als gezondheidsaspect.
- Informatie verzamelen tussen bouwactoren over de milieu- en gezondheidsimpact van bouwproducten. De overheid stimuleert het generen van deze informatie en hierdoor ook de innovatie. Dit gebeurt o.a. door te kiezen voor milieuvriendelijkere en “gezonde” oplossingen **in bestekken voor overheidsgebouwen**. Hierdoor evolueert de markt ook naar haalbare prijzen én geeft de overheid een duidelijk signaal naar de bevolking en de industrie.

---

³⁴ bvb B2C – business to consumer

³⁵ deze informatie kan bvb gebruikt worden B2B – business to business

³⁶ “Milieuthema’s, duurzaamheid en maatregelen t.a.v. materiaalgebruik in de bouw” in opdracht van het Nederlandse Ministerie VROM

Tenslotte wilt de FOD Leefmilieu België trachten voor te bereiden op de **dematerialisatie**. Naast het verminderen van de impact op het milieu over de volledige levenscyclus zal de FOD Leefmilieu extra aandacht besteden aan één bepaalde milieu-impact van bouwproducten, met name het verminderen van grondstofgebruik³⁷.

Het uiteindelijke doel is dat er **zuinig wordt omgesprongen met grondstoffen** en dus ook met bouwproducten.

Het gebruik van **hernieuwbare materialen** met een duidelijk verminderde impact op het milieu is algemeen bestudeerd, eveneens rekening houdend met de impacten op het milieu veroorzaakt door het ruimtegebruik van de teelt, de bewerking en het transport die op dit moment niet of beperkt worden meegenomen in de bestaande levenscyclusanalyses, en rekening houdend met de technische prestaties.

Uitvoering van de strategische doelstellingen in verband met de bouwmaterialen

Actie n°23: Opstellen van een EPD³⁸ programma (incl. PCR³⁹) van toepassing op de Belgische situatie

De FOD Leefmilieu zal zich baseren op de Europese randvoorwaarden (die momenteel ontwikkeld worden in CEN TC 350) om een evaluatiemethode voor bouwproducten vast te leggen op Belgisch niveau. Hierbij zal ze rekening houden met de relatief kleine open Belgische markt (import-export) en de omringende landen, om zo bijkomende kosten voor de industrie te minimaliseren. Ook de specifieke nationale en soms regionale parameters dienen te worden bekeken.

Deze actie creëert een duidelijk kader voor het evalueren en communiceren door de Belgische bouwproductindustrie van de milieu-impact van bouwproducten en is onontbeerlijk om tot eenduidige, vergelijkbare en transparante informatie te komen.

Acties:

- voorbereiden van een databank voor EPD's
- aftoetsen van EPD programma met voorlopers
- opstellen en overeenkomen van data die gemeenschappelijk in verschillende EPD's kunnen gebruikt worden
- communicatie naar de Belgische bouwproductindustrie
- onderzoeken naar de mogelijkheden om een EPD Helpdesk op te zetten in België (organisatie niet noodzakelijk door FOD Leefmilieu)

---

³⁷ exclusief water en energie.

³⁸ EPD = Environmental Product Declaration (zie ISO/DIS 21930): niet-misleidende communicatie van begrijpbare, verifieerbare en accurate informatie betreffende milieu-aspecten (meetbaar) – het betreft informatie over de levenscyclus. We hebben het hier over type III.

³⁹ PCR = product Category Rules = set van regels en richtlijnen voor een bepaalde productcategorie (zoals bvb cement)

Alles om de Belgische bouwproducten industrie voor te bereiden en te ondersteunen in de EPD ontwikkelingen met de nodige aandacht aan kmo's.

Actie n°24: Ontwikkelen van tool voor het gebruik van EPD's op het niveau van bouwelement (combinatie van bouwproducten)

Er zal een tool ontwikkeld worden om op basis van EPD's de milieu-impact van bouwproducten op elementniveau (met welbepaalde technische randvoorwaarden; bvb. muur met isolatiewaarde X) te bepalen. Deze tool zal een weging uitvoeren.

Deze actie maakt het mogelijk om verschillende opties voor eenzelfde bouwelement te vergelijken inzake milieu-impact en dus te kijken welke bouwproducten aan te raden zijn inzake milieu impact. Hierdoor wordt voor de producten rekening gehouden met hun toepassing én dient de evaluatie niet steeds op het complexe gebouwniveau te gebeuren. Tevens stimuleert deze de ontwikkeling van EPD's.

Andere acties:

Samenwerken met gewestelijke initiatieven omtrent evaluatie van milieu-impact van bouwproducten op gebouwniveau (zie lopende initiatief van OVAM).

Actie n°25 : Kennis vergroten rond de milieu-impact van grondstoffen

Als prenormatief onderzoek zal worden gezocht naar welke elementen momenteel niet worden opgenomen in het kader van de Europese normactiviteiten rond evaluatie van de milieu-impact van gebouwen (CEN TC 350). Aangezien de CEN-activiteiten gebaseerd zijn op het principe van harmonisering, kunnen enkel die elementen worden meegenomen waarover normen bestaan in de lidstaten en waarover voldoende kennis en ervaring beschikbaar is. Als voorbeeld kan de parameter "land use" genomen worden: hoe dient hiermee te worden omgegaan. Hoe de milieu-impact hiervan in rekening brengen bij de huidige EPD's. Liefst modulair ten opzicht van de bestaande EPD's. Concrete voorbeelden: natuurlijke grondstoffen, baggerspecie, enz.

Door de ontbrekende gegevens over de levenscyclus van een bouwproduct te kunnen kwantificeren zal een beter antwoord kunnen gegeven worden op vragen rond de impact van het gebruik van bvb. natuurlijke grondstoffen.

Actie n°26 : Bouwwetgeving aanpassen aan de Belgische behoeften.

Een aantal Europese geharmoniseerde productnormen voor bouwproducten bevatten reeds karakteristieken relevant voor het binnenmilieu (zoals formaldehyde en houten plaatmaterialen). Deze normen bevatten géén criteria. Het feit dat deze karakteristiek opgenomen is in een geharmoniseerde productnorm in het kader van de CE-markering duidt erop dat in minstens één Europees land hieromtrent een regelgeving is op productniveau. Om te verhinderen dat er verwarrende perceptie is over deze karakteristiek, moet geval per geval nagegaan worden of het probleem relevant is in België, wat de vereisten zijn in België op het vlak van gebruiksgeschiktheid en deze wettelijk vastleggen. Op termijn, en na

---

evaluatie, zal een hele reeks karakteristieken van bouwproducten wettelijk beschikbaar moeten zijn; en in bepaalde gevallen kunnen bepaalde grenzen worden vastgelegd in functie van het gebruik. Op die manier zullen er ook synergieën met het Luchtplan worden vastgelegd om de kwaliteit van de binnenlucht te kunnen verbeteren dankzij een betere informatie en reglementering van de producten die hierop een invloed kunnen uitoefenen.

Energieverbruikende toestellen

De EuP-richtlijn

Strategische doelstellingen eigen aan de energieverbruikende toestellen (EuP – Richtl. 2005/32)

De richtlijn 2005/32/EG (EuP) legt een kader vast voor het ecologisch ontwerp van energieverbruikende producten en wordt beschouwd als de eerste, echte richtlijn die de basisbeginselen van het geïntegreerd productbeleid (levenscyclusgedachtegang, betrokkenheid van de belanghebbenden, enz.) omvat.

De richtlijn verbetert de milieuprestaties van evp (*energie verbruikende producten*) met behoud van hun functionaliteit en beschermt de interne markt en de competitiviteit van de Europese industrie. De richtlijn heeft dus een belangrijke bijdrage tot duurzame productie en consumptie, hoewel de sociale pijler niet volledig is ontwikkeld.

Het actieplan 'sustainable consumption and production' dat op Europees niveau wordt voorbereid, ontwerpt een meer globaal legaal instrument voor ecodesign.

De doelstellingen zijn:

- **Een algemene aanpak m.b.t. ecodesign van evp uitwerken**

Bij de ontwikkeling van de ecodesign-eisen in het kader van de richtlijn 2005/32/EG is gebleken dat de toekomstige, bindende reglementering niet louter implicaties zal hebben voor de betrokken producenten. Ook de toeleveringsketen, de distributie, de verantwoordelijken voor de installatie en het onderhoud van de betreffende producten en zeker niet te vergeten, de eindgebruikers zullen (eventueel nadelige) effecten ondervinden. Hoewel de bindende ecodesign-eisen van toepassing zijn op nieuwe producten die op de markt worden gebracht, kunnen deze tevens onrechtstreeks een invloed uitoefenen op producten die deel uitmaken van een bestaande installatie.

De wetgeving, tot stand gekomen in het kader van de richtlijn 2005/32/EG, zal dus een economische en sociale impact hebben op de Belgische samenleving.

Daarom is het belangrijk dat alle betrokken overheidsdiensten en administraties in België hun krachten bundelen en een coherente aanpak ontwikkelen. Op basis hiervan kunnen geschikte ondersteuningsmaatregelen geïdentificeerd worden.

Voor de ontwikkeling van een goede strategie is het eveneens essentieel dat alle stakeholders (burgers, NGO's, bedrijven) input geven.

Het is belangrijk dat de prioritaire productgroepen geïdentificeerd worden. In de eerste plaats zijn dit de producten waarvoor de ecodesign-eisen de grootste invloed zullen hebben op de Belgische samenleving. Dit is o.a. cruciaal om de concurrentiepositie van de Belgische bedrijven te garanderen.

Er moet gewaakt worden over de samenhang en consistentie met andere beleidsinitiatieven, zoals energie-etikettering, Europees milieukeur, beperking van het gebruik van gevaarlijke stoffen, beheer van afval, zodat de coherentie met de ecodesign-eisen verzekerd is.

Ecodesign van evp kan de greening van standaarden (zie actie 11 en doelstelling 1 van bouwmaterialen), groene fiscaliteit en green public procurement bevorderen.

Bovendien stimuleert de richtlijn EuP de toepassing van het Europese milieukeur en EMAS (Environment Management and Audit Scheme). Bijgevolg kan ecodesign een positief effect hebben op een aantal horizontale acties (o.a. acties 4, 7 en 8).

- **Geschikte informatiestructuren en –initiatieven m.b.t. ecodesign opzetten**

Het milieueffect van de ecodesign-eisen wordt niet louter bepaald door het productontwerp en de fabricage. De gewenste milieu-impact wordt vaak ook beïnvloed door de installatie, het onderhoud, het gebruik en "het beheer bij het einde van de levensduur" van het betreffende product.

Met uitzondering van de informatie over het gebruik van het product worden in het kader van richtlijn EuP geen bindende eisen rond informatie and implicatie voor de verschillende acteurs gesteld. De overheid kan dus een belangrijke rol spelen in het communiceren van de correcte informatie naar de betrokken partijen.

Daarnaast is het essentieel dat de opgedane kennis m.b.t. ecodesign (o.a. best practices) op ruime schaal verspreid wordt en zodoende ecodesign bij de kmo's gestimuleerd wordt.

- **Adequate handhavingsmodaliteiten m.b.t. ecodesign promoten**

Rigoureuze handhaving van de uitvoeringsmaatregelen is noodzakelijk om de gevolgen van de geregementeerde evp's voor het milieu te beperken en eerlijke concurrentie te kunnen garanderen.

Gezien het takenpakket van de dienst Inspectie van leefmilieu aanzienlijk zal uitbreiden, zijn bijkomende middelen (mensen en opleidingen) noodzakelijk.

O.a. voor CE-markering is een gestroomlijnde aanpak van de inspecties wenselijk en dus is de samenwerking tussen de bevoegde administraties aangeraden.

Uitvoering van de strategische doeleinden eigen aan de energieverbruikende toestellen (EuP)

Actie nr. 27: studie ter bijdrage van de implementatie van EuP en de installatie van geschikte overlegstructuren

Om een Belgische wetgeving met een zo groot mogelijk positief effect te bekomen, is het belangrijk dan men reeds van bij het begin een constructieve bijdrage aan het wetgevingsproces kan leveren. Voor een grote impact geven belanghebbenden reeds best input voor de voorbereidende studies. Gezien de richtlijn ecodesign betrekking heeft op verschillende beleidsinitiatieven en -niveaus is het belangrijk dat alle betrokken administraties en overheden geconsulteerd worden.

Geschikte overlegstructuren met administraties en stakeholders, afgestemd op het Europees Overlegforum en het regelgevend comité, worden op nationaal niveau opgericht.

Om een proactieve aanpak te bewerkstelligen zal een studie stakeholders en prioritaire productgroepen identificeren. Men selecteert productgroepen waarvan de betrokken bedrijven belangrijk zijn voor de Belgische economie.

In de eerste plaats richt het Plan zich tot de producten waarvoor reeds uitvoeringsmaatregelen aan het ontwikkelen zijn en/of waarvoor reeds voorbereidende studies worden uitgevoerd.

Bovenop worden mogelijke ondersteuningsmaatregelen (o.a. communicatie, financiering) onderzocht. In dit kader is het belangrijk om niet aan te zetten tot een nutteloze vervanging van de producten.

Elektrische en Elektronische Installaties

Strategische doelstellingen betreffende Elektrische en Elektronische Installaties (EEI)⁴⁰

De EEI zijn een afzonderlijk geval van EuP (Energy using Product – energieverbruikend product). Om historische (wetgeving vóór de Richtlijn 2005/32) en praktische redenen (het

---

⁴⁰ Gelet op de beperking van onze middelen kunnen wij niet alle EEI opvolgen. Wij zullen onze inspanningen richten op enkele producten waarvoor wij van directe invloed kunnen zijn of waarvoor de impact enorm is. Enkele voorbeelden van producten waarop we zouden moeten werken (hetzij op het gebied van hun ontwikkeling, hetzij op hun goed gebruik, met inbegrip van de aankoop, of op deze twee aspecten samen): koelkasten en diepvriezers, airco-apparaten, TV's, PC's, verlichting (met een technologische en industriële ontwikkeling in België), ovens (waaronder microgolfovens), wasmachines (vaatwas- en wasmachines), droogkasten, circulatoren en boilers (zie hoofdstuk "Verwarming").

---

gaat vooral om huishoudtoestellen en bureau-installaties), wordt deze apparatuur afzonderlijk behandeld.

De tendens tot de toename van EEI weegt zwaar door voor onze maatschappij en het heeft weinig zin om ertegen in te gaan. Het is dus van belang om de prestatieverbetering van de installaties die op de markt worden gebracht, evenals de juiste aankoop (of niet aankoop) en een correct gebruik ervan te stimuleren en te vermijden dat zij door hun ontwerp niet op gepaste wijze kunnen worden behandeld aan het einde van hun levensduur of dat een reconditionering⁴¹ van deze producten niet meer mogelijk is.

Een belangrijke factor waarmee dient rekening te worden gehouden is de wereldwijde aard van de productie van de EEI. De initiatieven om hun prestatie te verbeteren, moeten idealiter minstens op Europees vlak worden genomen, om voldoende impact te hebben op de wereldproductie.

In dit kader heeft het Plan tot doel om:

- **Het ontwerp van de producten te verbeteren.** Via het ontwerp van de producten kan al heel wat impact worden verminderd, zoals het energieverbruik, het verbruik van grondstoffen (water, papier, inkt, detergents), de uitstoot (geluid, O₃, andere), de keuze van de grondstoffen, de herstelbaarheid, het hergebruik, de actualisering⁴², recyclage, levensduur. Een ander belangrijk element is de vermindering van gevaarlijke stoffen, die zich in het milieu kunnen verspreiden wanneer de beheeromstandigheden bij het einde van de levensduur niet optimaal zijn. Dit onderwerp wordt momenteel behandeld in de Richtlijn 2002/95, genaamd RoHS.
- **Energie- en andere bronnenbesparende apparatuur bevorderen.** Heel wat toestellen (wasmachine, koelkast, enz.) hebben de laatste jaren een spectaculaire technologische evolutie ondergaan. Voor sommige energievretende toestellen, kan men zich afvragen of ze niet vroegtijdig dienen te worden vervangen, hersteld of op andere wijze te worden herbruikt. De verlenging van de levensduur van een milieubelastend toestel, dat grote hoeveelheden energie of andere bronnen verbruikt, kan een belangrijkere impact hebben dan de loutere vervanging ervan, zelfs wanneer voor de fabricage van een nieuw toestel ook bronnen werden gebruikt en vervuiling is teweeggebracht. Hoewel er vandaag reeds antwoorden aanwezig zijn, blijft het optimale punt voor een vervanging moeilijk te bepalen.

Op basis van de bepaling van een methodologie, in overleg met de producenten, de actoren van de sociale economie en de consumentenorganisaties, zal dit optimale punt voor vervanging het beste kunnen worden geëvalueerd. Het zal worden bepaald voor de belangrijkste consumentenproducten (koelkasten, wasmachines, ovens, vaatwasmachines, televisie) die op de tweedehandsmarkt terechtkomen.

---

⁴¹ Onder reconditionering verstaan wij hier een revisie/herstelling/actualisering om het een tweede leven te geven.

⁴² Upgrading

Uitvoering van de strategische doelstellingen betreffende Elektrische en Elektronische Installaties (EEI)

Actie nr. 28: Informatie betreffende de kosten over de hele levenscyclus van bepaalde sterk energie- en andere bronnenverbruikende producten toegankelijker maken⁴³

Energie wordt hoe langer hoe duurder en de tendens lijkt niet te keren. Nochtans worden de consumptiekeuzes voor energieverbruikende producten nog slechts weinig bepaald door de energiekost over de totale levensduur van het product (analyse van de levenscyclus). Men zou dus naast de aankoopprijs, de globale prijs moeten aangeven, rekening houdend met de jaarlijkse energiekost, evenals met de kost over de geschatte levensduur van het product. Voor de sterk energieverbruikende producten, zou de toevoeging van deze prijs kunnen leiden tot een wijziging in de keuzes.

In dat geval wordt aanbevolen om een verplichte affichering van de dubbele prijs in te voeren (aankoopprijs gevolgd door de globale prijs (aankoopprijs + energiekost)) in functie van de totaal geschatte levensduur van het product of van de jaarlijks geschatte gebruikskost. De site www.energievreter.be is een voorbeeld van wat terzake kan worden gerealiseerd.

Actie nr. 29: Aanmoedigen tot vervanging van energie- en andere bronnenverbruikende producten

In samenwerking met de producenten zouden er campagnes kunnen worden gevoerd om de consumenten aan te sporen om zich te ontdoen van hun oude energie- en andere bronnenverbruikende toestellen en deze te vervangen door goed presterende toestellen. Het ecologische argument wordt hier sterk ondersteund door het economische argument. Om deze oefening tot een goed einde te brengen, zal het nodig zijn om het optimale punt te bepalen (leeftijd en prestaties) waarop de betreffende producten dienen te worden vervangen. Kandidaat-producten zijn, in eerste instantie, de wasmachines en de koelkasten. Zie ook actie 13 "ontmoediging van milieubelastende toestellen".

Verwarmingstoestellen

Dit is een bijzonder geval van energieverbruikende toestellen. Gelet op de enorme bijdrage van deze toestellen aan de luchtverontreiniging en de historiek van het dossier, worden deze toestellen ook afzonderlijk behandeld.

---

⁴³ Deze actie zou ook voor auto's kunnen worden toegepast.

voorbeeld: Een wagen van klasse B van 10.000 euro die gedurende 8 jaar 5 l benzine/100 km verbruikt over een totale afstand van 120.000 km zou een globale prijs hebben van +/- 18.400 euro. Een wagen van klasse F van 20.000 euro die gedurende 8 jaar 10 l benzine/100 km verbruikt over een totale afstand van 120.000 km zou een globale prijs hebben van +/- 36.800 euro. De auto van klasse F zou weliswaar "slechts" twee keer zo duur zijn in aankoop, maar in absolute waarde is hij 18.400 euro duurder dan de klasse B.

Strategische doelstellingen betreffende de Warmteproductietechnieken⁴⁴ in gebouwen⁴⁵

Het doel is om **de warmtetechnieken met geringe of zero-uitstoot van broeikasgassen te bevorderen** samen met de ontwikkeling van nieuwe woningbouwtechnieken. Het concept van woningen die zijn ontworpen om te worden opgewarmd met verwarmingssystemen met een steeds geringere uitstoot maakt het mogelijk om de uitstoot van broeikasgassen en het energieverbruik te verminderen. Het potentieel tot beperking van de uitstoot van broeikasgassen wordt hier geschat tussen 40 en 60 % in 2050⁴⁶. De verbetering van de energie-efficiëntie van woningen maakt het ook mogelijk om de uitstoot van luchtvervuilende stoffen (NO_x, roet, CO, HAP, dioxines) te beperken, de energiefactuur van de gezinnen te verlagen, de energieafhankelijkheid te verminderen en de bevoorradingsveiligheid te verhogen.

In dit kader zijn de doelstellingen

1/ De warmteproductietechnieken verbeteren en diversifiëren

Het valt niet te ontkennen dat het bouwconcept van passieve woningen, met een gering energieverlies en met positieve energie, ernaar streeft om de behoeften aan fossiele energie grotendeels te verminderen en zelfs op te heffen. Dit concept vormt een ideaal dat, om sociale redenen en omwille van de typische kenmerken van het vastgoedpark, niet voor het hele park kan worden bereikt. Voor de meerderheid van de woningen zal met isolatie en met de verspreiding van alternatieve warmteproductietechnieken de globale energie-efficiëntie kunnen worden verbeterd. De overgang naar andere warmteproductie- en warmteconsumptiewijzen zal zich vertalen door een ontkoppeling met het gebruik van fossiele energie, bijvoorbeeld bij de vervanging van oude verwarmingstoestellen en oude kachels/convectoren door nieuwe condensatie- of hoogrendementsverwarmingstoestellen. Het Plan zal ervoor zorgen dat alle lagen van de bevolking hieraan kunnen deelnemen en er hun voordeel kunnen uithalen.

De productie van warm water kan ook worden ontkoppeld van het gebruik van fossiele of elektrische energie door de installatie van zonnepanelen. Warm tapwater vertegenwoordigt tussen 15 en 20 % van de jaarlijkse behoefte aan fossiele energie van de woning. Dit is dus ook een prioriteit op het vlak van potentieel tot vermindering van de broeikasgassen.

In eerste instantie worden wezenlijke verminderingen van broeikasgassen en luchtverontreinigende stoffen verwacht dankzij volgende beleidsvorming:

- De prestatie van verbrandings- en verwarmingstoestellen inzake de uitstoot van NO_x, CO en roet verbeteren;

---

⁴⁴ Het begrip warmteproductie wordt uitgebreid tot de warmtewisselaars, koeltechniek, enz.

⁴⁵ Het begrip gebouw omvat de individuele en de gemeenschappelijke woning, de tertiaire en landbouwgebouwen.

⁴⁶ Toelichting bij bepaalde uitdagingen voor het Belgische energiebeleid in het kader van de klimaatdoelstellingen

http://www.plan.be/publications/Publication_det.php?IS=63&lang=nl&TM=45&KeyPub=542

-
- Het rendement en de kwaliteit op het vlak van het milieu⁴⁷ van de verwarmingstoestellen op basis van hernieuwbare vaste brandstof en van toestellen op basis van hernieuwbare energie (zonne-energie, geothermie, wind) verbeteren;
  - De etikettering van de verwarmingstoestellen verbeteren vanuit het standpunt van hun energie-efficiëntie en hun uitstoot van luchtverontreinigende stoffen.

2/ De energieproducten verbeteren en diversifiëren

De kwaliteit inzake energie en milieu van de brandstoffen uit vaste, vloeibare of gasvormige biomassa moet worden verbeterd. Ook de certificatie van de biomassa zal moeten worden overwogen om de impact op de ecosystemen te beperken.

Uitvoering van de strategische doelstellingen betreffende de warmteproductietechnieken in gebouwen

Zoals reeds werd benadrukt, zijn de doelstellingen van een verbetering van de luchtkwaliteit en de doelstellingen van energie-efficiëntie onderling afhankelijk: de verbetering van het ene vertaalt zich door de verbetering van het andere. Ook de acties betreffende de verwarmingstoestellen worden in het “**Luchtplan**” opgenomen, namelijk: “De reglementaire kaders over de verwarmingstoestellen, de kachels en de pellets afwerken en de Europese studies over ecodesign voortzetten” en de “Ontwikkeling en ontplooiing van een databank met betrekking tot de verwarmingstoestellen”.

Producten en stoffen voor huishoudelijk gebruik

Strategische doelstellingen betreffende de producten voor huishoudelijk gebruik

Tijdens de laatste decennia werden de verontreiniging van de buitenlucht en de gevolgen hiervan bestudeerd. Er werden technologische oplossingen ontwikkeld. Er werden Europese en nationale wetten over de kwaliteit van de buitenlucht uitgevaardigd. De studies tonen echter aan dat de meeste mensen minstens 90 % van hun tijd binnen doorbrengen⁴⁸. Het is dus van belang dat ook deze omgeving van goede kwaliteit is. Welnu, de binnenomgeving, waarover vóór 1980 weinig studies zijn gedaan, blijkt bijzonder rijk te zijn aan verschillende fysische⁴⁹, biologische⁵⁰ en chemische verontreinigende stoffen, zoals benzeen of formaldehyde.

---

⁴⁷ Inzake de uitstoot van luchtverontreinigende stoffen

⁴⁸ Environmental Protection Agency, Verenigde Staten, 1995

⁴⁹ B.v. radon, elektromagnetische golven

⁵⁰ B.v. mijtallergenen, schimmelsporen

De acties ter verbetering van de kwaliteit van de binnenlucht zijn opgenomen in het “**Luchtplan**”. De specifieke acties van het Luchtplan in verband met producten voor huishoudelijk gebruik zijn:

- De invoering van een kader voor het toezicht op de markt en de herziening van de richtlijnen 1999/13/EG en 2004/42/EG (beperking van emissies van vluchtige organische stoffen ten gevolge van het gebruik van organische oplosmiddelen in bepaalde verven en vernissen en producten voor het overspuiten van voertuigen)
- De aanpassing van het KB van 5 oktober 2005 inzake de reductie van het gebruik van verven met hoog gehalte aan VOS in de carrosserie- en de bouwsector
- De analyse van de noodzaak en de opportuniteit om regels op te stellen teneinde de blootstelling van de gebruikers aan gevaarlijke stoffen te beperken.

Installaties en rollend materieel

Auto's

Strategische doelstellingen betreffende de Auto's

Net zoals de EEI zijn auto's grote energieverbruikers en zouden zij dus kunnen worden beschouwd als energieverbruikend product. Om historische en institutionele redenen zou men kunnen veronderstellen dat dit thema afzonderlijk dient te worden behandeld. Maar, in tegenstelling tot de EEI, stoten de meeste auto's rechtstreeks CO₂ uit. De prestatieverbetering van auto's en van het wagenpark in het algemeen kan een belangrijke rol spelen in het kader van het beleid in de strijd tegen de klimaatverandering.

Wat de auto's betreft, streeft het Plan volgende doelstellingen na:

- **Auto's kiezen in functie van de behoeften.** De consument is een belangrijke speler in de beperking van de voortgebrachte vervuiling, door de keuze van zijn voertuig en door het gebruik dat hij hiervan maakt. Het productbeleid moet ervoor zorgen dat deze keuze met kennis van zaken kan worden gemaakt. Het identificeren van het gebruik waarvoor het voertuig is bestemd, is een cruciaal gegeven. Overgecompliceerde keuzes moeten worden vermeden en bijgevolg een onderuitputting van de bronnen.

De gebruiksaanwijzing en dus de consumptiekeuze zijn ook sterk beïnvloed door de aard van de betrokken spelers (publiek, ondernemingen, openbare dienst). Een rationele aanpak in de keuze van een voertuig zal tegen het gevoelsmatige moeten ingaan. Aanmoedigingsmaatregelen kunnen een rationele keuze bevorderen.

- **Voertuigen met een geringe milieu-impact bevorderen.** Op Europees vlak bestaan er, of wordt er gedacht aan verschillende initiatieven om de impact van de voertuigen te verminderen. Momenteel staat een reglementering in verband met de CO₂-uitstoot van auto's ter discussie⁵¹ die een betere energie-efficiëntie zal begunstigen.

---

⁵¹ Vervanging van de vrijwillige akkoorden over de CO₂-uitstoot voor een meer bindende reglementering

---

Anderzijds worden de uitstoot van verontreinigende stoffen (stofdeeltjes, stikstofoxiden, koolstofmonoxide, enz.) en de geluidsemissies, evenals de recyclage, vanaf nu behandeld in verschillende Europese reglementeringen die minimumvoorwaarden opleggen.

Op nationaal vlak dient men dezelfde richting te volgen als de Europese reglementeringen. Incentives, zoals financiële steun, zullen de beste leerlingen op het gebied van energie zowel als op het gebied van de teweeggebrachte verontreiniging duidelijk begunstigen.

- **De nieuwe technologieën bevorderen en steunen.** De technologie gebaseerd op het koppel “thermische motor en fossiele brandstoffen” domineert momenteel de markt. De huidige toestand laat echter vermoeden dat deze technologie reeds de belangrijkste fasen van zijn ontwikkeling heeft doorgemaakt. De verdere verbeteringen zullen nog bestaan in optimaliseringen.

De energiecontext zet aan tot het overwegen van technologieën die een beter rendement vertonen, waaronder, in eerste instantie, de combinatie van deze technologieën met warmtemotor en fossiele brandstoffen of energiebronnen uit biomassa.

De hybride technologie lijkt de meest denkbare op korte termijn. De technologieën op basis van elektriciteit of zelfs waterstof lijken mogelijke opvolgers. Nochtans moet de gehele impact van deze technologieën worden bekeken, ook bij de voortbrenging van de gebruikte energie.

In afwachting van de veralgemening van deze technologieën, moeten de huidige technologieën voor nieuwe en bestaande wagens te ontwikkelen of te optimaliseren verder worden aangemoedigd (installatie van nabehandelingsapparatuur, verbetering van het park, gebruik van smeermiddelen met geringe viscositeit, enz.).

- **Een goede staat en een correct gebruik van voertuigen verzekeren.** Een goede staat van het voertuig tijdens gebruik verzekeren zorgt voor het behoud van de oorspronkelijke prestaties van dit voertuig (maatregelen bij de technische controle zoals de uitstoot, de bandendruk, enz.). Het gedrag van de gebruikers speelt hier een belangrijke rol, zowel wat het onderhoud van het voertuig betreft als wat de aangenomen rijstijl betreft (middelen tot auto-evaluatie van het gedrag, GSI⁵²).
- **De energiekwaliteit verbeteren.** De kwaliteitsvereisten van energieproducten (benzine, diesel, biobrandstoffen) zijn zeer belangrijk voor de werking van de motoren en bijgevolg voor de uitstoot van verontreinigende stoffen. Zij moeten worden verzekerd door reglementaire bepalingen en begunstigd door aanmoedigingsmaatregelen. Het begrip van kwaliteit omvat ook de gehele impact van de levenscyclus. Naast de aspecten van CO₂ en verontreinigende stoffen, moeten de kwaliteits- en duurzaamheidsnormen worden vastgelegd en gecontroleerd.

---

⁵² Gear Shift Indicator, indicator voor verandering van snelheid

---

Uitvoering van de strategische doelstellingen betreffende de Auto's

Actie nr. 30: Financiële stimuli ten voordele van het milieu ontwikkelen

In het kader van de invoering van een gecoördineerde groene fiscaliteit, vormen de auto's een prioriteit. Om de vervoermiddelen die de minste impact hebben op het milieu, te begunstigen, lijkt het middel van financiële stimuli (positieve en negatieve) het meest efficiënte.

Aangezien het de bedoeling is om de milieu-impact van de hele vloot van voertuigen te verminderen, kan de groene fiscaliteit aan de eerste twee doelstellingen van de categorie 'auto's' beantwoorden.

Deze stimuli moeten leiden tot een rationele keuze van het meest aangepaste transportmiddel. Wat het wagenpark betreft, onderscheidt actie 30 twee categorieën: de nieuwe wagens (bevoorrading van het park) en de wagens die reeds in het verkeer zijn (declassering van de meest vervuilende auto's).

De fiscaliteit wordt aansprekend en gecoördineerd. Zij wordt coherent en billijk, vereenvoudigd, voor een beter begrip en aanvaarding door het grote publiek.

De fiscaliteit zal rekening moeten houden met:

- de belangrijkste milieu-impact (CO₂, stofdeeltjes, stikstofoxiden, koolstofmonoxide, lawaai,...)
- de evolutie van de milieu- en technologische evolutie, en er zich aan aanpassen. Dit brengt enerzijds mee dat de logica zal moeten worden gebaseerd op de doelstellingen inzake emissies en niet op de technologieën. Anderzijds zou de berekeningslogica moeten doorlopen en gericht zijn op de indicatoren die de huidige situatie weergeven (positieve stimuli voor voertuigen die een grotere ontwikkeling hebben doorgemaakt dan het gemiddelde, negatieve voor de andere).
- de Europese context,
- de mobiliteitsbehoeften van de minst welgestelde mensen evenals een bekostiging van de mobiliteitskosten
- de bedrijven die een belangrijke speler zijn voor de vernieuwing van het park.

Actie nr. 31: Het onderhoud van de auto's bevorderen

Bepaalde aspecten van het onderhoud van de auto's zijn gemakkelijk toegankelijk en kunnen vanzelf worden verbeterd, als dat nodig is. Dit is het geval voor de bandendruk. Deze is belangrijk voor de veiligheid en het milieu omdat het een invloed heeft op het weggedrag, de slijtage van de banden en het verbruik. Nochtans is het heel eenvoudig om dit te controleren en te corrigeren.

De sector voert reeds sensibiliseringscampagnes. Wanneer de overheid hierbij betrokken wordt, kan men de informatie die de sector verschaft en degene die de overheidsdiensten verspreiden samenhangend maken en versterken zowel op het vlak van het milieu als op dat

---

van de veiligheid. Het is ook belangrijk dat ervoor gezorgd wordt dat het nodige materiaal voor deze controles en correcties gemakkelijk beschikbaar is in de tankstations.

Actie nr. 32: Informatie over de milieueigenschappen

Om aan te sporen tot een keuze voor het meest geschikte voertuig in overeenstemming met de behoeften, komt er een betere informatie betreffende de CO₂-uitstoot. Deze informatie komt op het CO₂-etiket, evenals in de CO₂-Gids. Voor de etikettering zal vooral op Europees vlak worden gewerkt, voor de CO₂-Gids op nationaal vlak.

Om financiële stimuli te bepalen die een zo ruim mogelijk impactspectrum zullen dekken, wordt de informatie nog aangevuld met de relevante indicatoren. Er zal ook informatie worden verspreid naar het grote publiek toe in het kader van de promotie van de nieuwe technologieën.

Actie nr. 33: De nieuwe technologieën bevorderen

De nieuwe technologieën moeten het mogelijk maken om de impact van de wagens te verminderen. Zij zorgen voor de verwachte alternatieven, waarvan de ontwikkeling nog dient te worden voortgezet. Hun efficiëntie is in evolutie en moet op reële schaal worden aangetoond. De ambitieuze doelstellingen sporen aan om aan de verdere vervolmaking te werken en het beste te halen uit al deze nieuwe technologieën.

De promotie ervan heeft tot doel om deze nieuwe technologieën bekend te maken en hun kwaliteit te doen vergelijken, om ze zichtbaar te maken zodat ook de industriële toepassingen worden mogelijk gemaakt en de nodige partnerschappen kunnen worden gevormd om ze te verbeteren.

Het Plan zal de presentatie-evenementen, pilootprojecten of demonstraties van deze nieuwe technologieën geval per geval ondersteunen.

Andere installaties en rollend materieel

Strategische doelstellingen betreffende de andere installaties

Voor de andere installaties en het rollend materieel worden in dit stadium alleen de geluidsemissies behandeld.

Om de geluidsemissies aan de bron te verminderen, heeft het Plan volgende doelstellingen:

- **Een indeling van de installaties ontwikkelen** in functie van hun geluidsemissie. Zonder indeling is het niet mogelijk om te vergelijken en de minst lawaaierige installaties te promoten. Deze indeling kan gemakkelijk als basis dienen voor de ontwikkeling van een etikettering van de installaties.
- **De best presterende installaties promoten door een beleid van vrijwillige overheidsopdrachten.**

-
- **De best presterende installaties promoten via een fiscaal beleid**

Als we het hebben over de best presterende installaties, dan spreekt het vanzelf dat de innoverende toestellen hier absoluut op hun plaats zijn. De bepaalde acties zullen moeten gebaseerd zijn op de goede praktijken zoals deze reeds in de buurlanden zijn ontwikkeld.

Uitvoering van de strategische doelstellingen betreffende de andere installaties

De twee laatste maatregelen kunnen autonoom worden ingevoerd of in samenspraak tussen de federale ministers bevoegd voor het Leefmilieu, Duurzame ontwikkeling en Mobiliteit. Bij het doorvoeren van de voorgestelde maatregelen zal het Plan ook over effect-beoordelings indicatoren nadenken.

Actie nr. 34: Op basis van een indeling van de geluidsemisies een specifieke etikettering ontwikkelen.

Voor het sensibiliseren voor de geluidsproblematiek kan enkel beroep worden gedaan op het maatschappelijk bewustzijn en de burgerzin, en niet op persoonlijk voordeel. *Labels* voor geluidsprestaties zijn slechts gelimiteerd beschikbaar (Duitse “Blaue engel” en “Nordic Ecolabel”). Geluidsprestaties kunnen met succes worden opgenomen in het criterium voor een integrale milieulabel, maar zijn moeilijk in een autonome geluidslabel op te nemen.

Labels zijn echter nodig om grotere zichtbaarheid te genereren voor meer geluidsvriendelijke alternatieven, en als basis voor ook andere beleidsmaatregelen zoals duurzame aankoopbeleid en fiscale instrumenten. Meerdere categorieën van off-road machines en buitenshuis materieel komen in aanmerking voor het ontwikkelen van zo'n milieulabel, waarvoor de producent van de machines reeds vooraf de geluidsemisie en andere milieuprestaties dient te meten (verplichting volgens de richtlijnen 2000/14/EG en 2004/26/EG).

Voor 53 categorieën van buitenhuismaterieel werd er door de Europese commissie een publieke databank opgericht waarbij de producenten geluidsprestaties van zijn productie kunnen inschrijven. Deze databank kan een bruikbaar vertrekpunt vormen voor het ontwikkelen van een indicator/label voor geluidsprestaties, welke in de nabije toekomst kan worden aangevuld met een indicator voor uitstoten.

Actie nr. 35: Een fiscaal beleid invoeren om de minst lawaaijige toestellen te bevorderen

De genoemde *fiscale aanmoediging* levert een gedragswijziging op door rechtsreeks financieel voordeel te geven of door financieel nadeel helpen te vermijden. In deze context kunnen mogelijk de Nederlandse instrumenten MIA en VAMIL gekopieerd worden en op Belgische maat gebracht. Beide instrumenten hebben hun kosteneffectiviteit bewezen, en zijn gekarakteriseerd door een eenvoudige administratie. MIA staat voor milie-

---

investeringsaftrek. VAMIL staat voor willekeurige afschrijving milieu-investering. De VAMIL-regeling biedt ondernemers een liquiditeits- en rentevoordeel.

In Nederland wordt deze regeling toegepast op brede schaal voor duurzame binnenscheepvaart, geluid- en emissiearme transportmiddelen (bussen, auto's, brommers) en off-road (en buitenshuis) machines (heftrucks, graafmachines, grasmaaiers), duurzaam bouwen, enz. Een regulerende heffing is een financiële maatregel die ongewenst gedrag of ongewenste technologie wil ontmoedigen door deze financieel te beboeten, of door een prijsverschil te genereren tussen gewenste en ongewenste technologie. Regulerende heffingen zijn bijvoorbeeld toepasbaar op QUADS, waarvoor vandaag nog geen afdoende regelgeving bestaat, slecht presterende buitenshuis apparatuur.

Biomaterialen en biobrandstoffen

Strategische doelstellingen betreffende de biomaterialen en biobrandstoffen

In verband met de biomaterialen en biobrandstoffen, zal het Plan voorzien in:

- **Een evaluatie van de toepasselijkheid van het gebruik van hernieuwbare bronnen.** Producten die voortkomen uit hernieuwbare bronnen kunnen ontegensprekelijk voordelen opleveren op het vlak van hernieuwing en beperking van de uitstoot van BKG, vergeleken met hun fossiele of minerale equivalenten. Alvorens deze echter te bevorderen, moet het Plan nagaan welke voordelen ze precies meebrengen voor het milieu.
- **Een sterkere integratie van de duurzame productie van biomassa niet bestemd voor voedingswaren in het toekomstige GLB.** Tegen 2013 wordt een belangrijke hervorming van het GLB voorzien. Ter voorbereiding van deze herziening zal een inventaris worden opgemaakt in verband met de productie van biomassa niet bestemd voor voedingswaren, waarbij zal worden rekening gehouden met de landbouwaspecten, maar ook met socio-economische aspecten. Hieruit zal een analyse van de problemen en de tegenstellingen voortvloeien. Op basis hiervan zal het Plan aanbevelingen doen voor acties in het kader van het GLB om een productie van duurzame biomassa te bevorderen, zowel voor de landbouwsector als voor het milieu.
- **Een evaluatie en terugdringing van de impact door gebruik van chemicaliën op het vlak van biomaterialen.** Voor bepaalde producten (vooral hout en textiel), kan het gebruik van chemische producten belangrijk zijn tijdens de omvorming en kan dit gevolgen hebben bij de uitvoering. Er bestaan voorbeelden van goede praktijken en deze zullen worden verspreid.
- **Een evaluatie en terugdringing van de impact van de productie van biomassa op de ecosystemen.** De gegevens wijzen op een steeds sterkere competitie voor gebruik van biomassa en bijgevolg voor het gebruik van de aarde: productie van voedingswaren, productie van biomassa voor energie en productie van biomassa voor grondstoffen. Het zoeken naar hoge rendementen heeft verschillende gevolgen voor de ecosystemen: effecten op de waterbalans, gebruik van pesticiden, verlies van de biodiversiteit, gebruik van GGO's, ontbossing, aantasting van de bodem, enz. Indien deze verschillende effecten niet worden beheerst, kan de productiviteit van de ecosystemen zelf in gevaar komen, en kan de hernieuwbare aard ervan verloren raken.

-
- **Een evaluatie en terugdringing van de impact op de biodiversiteit als gevolg van de bevordering van de productie van biobrandstoffen.** De vaststellingen voor de biobrandstoffen zijn grotendeels dezelfde als hiervoor beschreven. Aangezien zij het voorwerp uitmaken van een specifiek beleid, dat in volle ontwikkeling is, maar ook gevoelig ligt, zal hieraan bijzondere aandacht worden besteed op het vlak van de biodiversiteit (risico op ontbossing, productie van GGO's, enz.).
  - **Een begunstiging van biobrandstoffen met beperkte impact.** Naast bovenvermelde impact in verband met de productie van biomassa, wordt ook met andere elementen rekening gehouden. Het energierendement van de productie van biobrandstoffen en de omvorming/herwaardering hiervan heeft een grote invloed op de globale milieubalans. Het gebruik van maïs voor biobrandstoffen heeft een rendement dat drie tot vier maal lager ligt dan wanneer de hele plant wordt gebruikt voor de productie van biogas. Bovendien, in dit laatste geval, brengen de methaniseringsprocédés ook een nevenproduct voort, het digestaat, dat een uitstekende grondverbeteraar is en waarvan een goed gebruik kan bijdragen tot het behoud van de agronomische kwaliteit van de bodem.
  - **Een begunstiging van nieuwe energienormen voor producten wat een cumulatief gebruik mogelijk maakt van biomassa of van afval uit biomassa.** Het "cumulatieve" gebruik van producten uit biomassa is meestal een optie die te verkiezen is boven een direct energiegebruik. Onder cumulatief gebruik wordt verstaan een volgend gebruik waarvan het ultieme gebruik de productie van energie is. Bijvoorbeeld, houten balken worden eerst gebruikt als bouwelement en daarna, als deze kunnen worden gerecycleerd, als energiebron. Dezelfde redenering geldt voor eetbare olie.

Uitvoering van de strategische doelstellingen betreffende biomaterialen en biobrandstoffen

Actie nr. 36: Oprichting van een nationaal waarnemingscentrum voor de biomassa

Het doel van deze actie is om de hiernavolgende missies aan een bestaande structuur toe te vertrouwen:

- alle nuttige informatie verzamelen die het mogelijk maakt om de biomassastromen in België en tussen België en de andere landen te berekenen;
- de methoden voor gegevensverzameling tussen de verschillende actoren in België harmoniseren, rekening houdend met de methoden die op Europese schaal zijn ontwikkeld;
- jaarlijks een balans van de biomassastromen opmaken en een rapport opstellen over de eventuele lacunes op het vlak van de beschikbaarheid en verzameling van de gegevens.

Deze opdracht zal worden toevertrouwd aan STATGOV, onder toezicht van de FOD Economie. Deze opdracht zal worden geformaliseerd door een samenwerkingsakkoord tussen de deelgebieden om de beschikbaarheid, de uitwisseling en de verspreiding van de gegevens te organiseren. Dit waarnemingscentrum zou eveneens als opdracht hebben om het belang van de uitwerking van een nationale biomassastrategie te identificeren. Het waarnemingscentrum zou kunnen worden opgericht in het kader van het waarnemingscentrum voor energie.

Actie nr. 37: Het huidige Belgische beleid inzake biobrandstoffen evalueren voor de verwezenlijking van de indicatieve doelstellingen tegen 2010 inzake biobrandstoffen van de eerste generatie

Context:

België kan biobrandstoffen op twee manieren promoten. De eerste moedigt de productie en het gebruik van pure koolzaadolie aan. Deze brandstof wordt in bepaalde omstandigheden volledig vrijgesteld. De tweede moedigt de productie van biobrandstoffen aan.

Op ons grondgebied hebben acht productie-eenheden goedkeuring gekregen om een bepaald quotum biobrandstof te produceren. Mengelingen die deze quota gebruiken, worden gedeeltelijk fiscaal vrijgesteld (systeem van fiscale stimulans om 'biocomponenten' in de fossiele brandstoffen op te nemen). Deze quota werden vastgelegd voor 6 jaar (2007-2013) en zouden België tegen 2010 in de richting van de doelstelling van 5,75% moeten leiden.

De biomassa die in deze productie-eenheden wordt gebruikt, beantwoordt aan een lastenboek dat werd vastgelegd in de wet van 10 juni 2006 betreffende biobrandstoffen, die de milieucriteria bepaalt (de best mogelijke balans voor broeikasgassen, de beste energie-efficiëntie in de hele keten), landbouwkundige criteria (zo weinig mogelijk pesticiden en meststoffen), nabijheidscriteria (de kortste afstand tussen de productieplaats van biomassa en de productie-eenheid), enz. Deze aanpak heeft aanleiding gegeven tot een energieproductie op basis van biomassa die gecentraliseerd is in Europa, met een geringe import van verbindingen zoals palm- en sojaolie. Deze biomassa van niet-Europese oorsprong zou minder dan 10% van het biomassavolume moeten vertegenwoordigen dat nodig is om de goedgekeurde biobrandstoffen te produceren om de doelstelling van 5,75 % te halen.

Buiten deze twee aanmoedigingssystemen, mag elke producent biobrandstof op de markt te brengen, op voorwaarde dat hij de minimale kwaliteitsnormen voor brandstoffen en de van wetgeving inzake accijnzen naleeft.

Het blijkt dat de invoering van een verplicht regime in België overheidssteun onmogelijk zou maken en bijgevolg het huidige systeem van vrijstelling zou achterhalen. In geval van verplichting zou de controle van de ketens moeilijker zijn en zou het risico vergroten dat er biobrandstoffen worden ingevoerd uit niet-duurzame ketens.

In dat opzicht heeft België in het kader van de wet van 27 april 2007 de verplichte bijmenging van biobrandstoffen ingevoerd en ze heeft dit aan de Europese Commissie meegedeeld. De Commissie heeft een omstandig advies verleend dat een status-quoperiode van 6 maanden (van mei tot november 2007) oplegt. Het dossier blijft dus open. De huidige beslissing van Europa om een minimumpercentage van 10 % biobrandstoffen in 2020 verplicht te maken voor elke lidstaat, zou op termijn echter ook een verplicht regime opleggen.

Actie:

In het kader van het Plan zal een evaluatie van het huidige Belgische beleid inzake biobrandstoffen worden opgemaakt voor de verwezenlijking van de indicatieve doelstellingen voor 2010 inzake biobrandstoffen van de eerste generatie. Deze evaluatie zal zowel betrekking hebben op de elementen die in de weg staan van de verdere ontwikkeling van de huidige ketens en op de selectiecriteria vastgelegd in het lastenboek⁵³, als op de milieu-, sociale en economische impact. De analyse zal eveneens betrekking hebben op de evoluties in verband met de prijzen van de grondstoffen voor de biobrandstoffen en de prijzen van de olieproducten, evenals op de gevolgen van deze evoluties op het vlak van de financiering van het beleid. Een belangrijk element waarmee dient rekening te worden gehouden is dat de accijnzen op de fossiele brandstoffen momenteel zijn verhoogd om voor de budgettaire neutraliteit van de fiscale vrijstelling op de biobrandstoffen te kunnen zorgen, terwijl deze slechts in weinige mate worden geproduceerd. De evaluatie zal alle betrokken actoren moeten opnemen. De conclusies en de corrigerende maatregelen die men zal moeten nemen, zullen samen met de Gewesten worden besproken in goede verstandhouding met de op basis van federaal wetenschappelijk onderzoek ontwikkelde projecten.

Actie nr. 38: De transparantie en verspreiding van de informatie over de productieketens van brandstofmaterialen en biobrandstoffen in België organiseren

Het huidige wettelijke kader berust op de keuze en de goedkeuring van de biobrandstofproducenten op basis van duurzaamheidscriteria (zie actie 6 "duurzaamheidstest").

Er zal een overeenkomst met de biobrandstofproducenten worden afgesloten om de informatie over hun productieketen openbaar te maken, in samenhang met de andere gevraagde rapporteringen en ten aanzien van de toekomstige Europese duurzaamheidscriteria. Vervolgens is het de taak van de overheid om deze informatie verstaanbaar en transparant te maken voor het grote publiek.

Ook voor de biomaterialen zullen dergelijke stappen worden ondernomen.

Actie nr. 39: Belgische normen voor de valorisatie van vaste biobrandstoffen opstellen

Een CEN-norm (prEN 14961) is in voorbereiding om de kwaliteit van vaste biobrandstoffen (waaronder pellets) voor huisverwarming te garanderen. Deze norm zou tegen 2010⁵⁴ moeten klaar zijn.

---

⁵³ zie wet van 10 juni 2006

⁵⁴ Voor de uitwerking van de normen is een consensus nodig binnen de normaliseringscomité's. Zonder consensus kan de publicatie van de normen jarenlang worden geblokkeerd.

Omwille van de vertragingen en de blokkeringen waaraan de CEN-werkzaamheden kunnen worden blootgesteld, en in antwoord op de snelle ontwikkeling van de verwarmingsinstallaties die gebruik maken van biomassa, zal een Belgische norm worden bepaald. Deze norm zal gebaseerd zijn op de laatste versie van de CEN-werkzaamheden en zal zo snel mogelijk door een geharmoniseerde norm worden vervangen.

In tweede instantie zal een kwaliteitsnorm voor vloeibare biobrandstoffen voor stationaire toepassingen worden ingevoerd.

Actie nr. 40: Producten uit biomassa begunstigen

Om te weten in welke fase van de levenscyclus van het product men moet optreden om een goede doeltreffendheid te behalen, moet men eerst zo goed mogelijk de verschillende fases en hun respectieve impact kennen. Voor bepaalde producten afkomstig uit biomassa zijn de elementen van de levenscyclus gekend; voor andere zijn deze minder of helemaal niet gekend. Men zal dus de bestaande gegevens moeten herbekijken, de ontbrekende relevante gegevens identificeren en hun beschikbaarheid analyseren alvorens men de verschillende effecten correct kan evalueren.

Op basis hiervan zal het Plan een analyse financieren betreffende de impact van de belangrijkste producten uit biomassa (rekening houdend met de omstandigheden inzake productie, transport, omvorming, gebruik en beheer aan het einde van de levensduur), en deze vergelijken met hun niet-hernieuwbare vervangers, indien die er zijn. Daarna zal het mogelijk zijn om de producten die de belangrijkste impact teweeg brengen, te identificeren, evenals de oorzaken van deze impact, en de producten die moeten worden begunstigd/gestimuleerd, te bepalen.

Deze resultaten kunnen dan goed worden gebruikt om:

- Criteria op te stellen in het kader van overheidsopdrachten;
- Een specifieke communicatiestrategie te ontwikkelen betreffende de producten uit biomassa: identificatie van de te promoten producten en van de beschikbare elementen die de keuze van de consumenten kunnen beïnvloeden.

Meer bepaald inzake de biobrandstoffen, zijn er studies uitgevoerd, aan de gang of nog uit te voeren, en dit om aan verschillende bezorgdheden te kunnen voldoen (waaronder de studies gefinancierd door de federale begroting voor wetenschappelijk beleid: LIBIOFUEL -2006- , TEXBIAG – 2007)

Actie nr. 41: Productnormen opstellen voor composteerbare en bioafbreekbare materialen

Context:

De composteerbare en bioafbreekbare materialen zijn in volle expansie. Zij kunnen een interessant alternatief bieden voor het beheer aan het einde van de levensduur. Zo kunnen bepaalde soorten van materialen in de ophaling van groen afval worden opgenomen om vervolgens te worden gecomposteerd of gemethaniseerd. Andere, zoals landbouwfolies,

---

kunnen ter plaatse worden afgebroken. Maar men moet goed nagaan of de materialen goed afbreken en geen toxische verbindingen voortbrengen.

Actie:

In het kader van het Plan zal een koninklijk besluit worden gepubliceerd om de criteria te formuleren waaraan de composteerbare of bioafbreekbare materialen moeten voldoen om geen ongewenste effecten teweeg te brengen.

Actie nr. 42: Duurzame biomaterialen

Context:

Zoals reeds gezegd, zijn de biomaterialen in volle expansie en moeten hun productievoorwaarden worden beheerst om er een voordeel voor het milieu uit te halen.

Op basis van bestaande voedingslabels (type bio) duiken er hier en daar labels op voor materialen uit biomassa zoals voor katoen, smeeroliën, vezels, tensioactieve producten voor detergents,...

Actie:

Wanneer materialen uit biomassa in milieuvriendelijke omstandigheden worden geproduceerd, zullen zij worden erkend en gepromoot. De bestaande labels zullen worden geëvalueerd en behandeld via de acties nr. 16 (Duidelijkere informatie op de labels) en nr. 18 (De "leesbaarheid" van de informatie over de milieu-impact van producten verbeteren). Zij zullen worden gepromoot via een openbaar aankoopbeleid.

Voedingsproducten

Strategische doelstellingen in verband met voedingsproducten

De voedingsproducten vormen een afzonderlijk geval van gebruik van biomassa en bijgevolg werden zij geïdentificeerd als één van de belangrijkste bijdragers van impact op het milieu. Dit is weinig verrassend gelet op het vitale belang van de fysiologische activiteit.

Ondanks het belang van dit thema, zou het echter voorbarig zijn om al concrete acties voor te stellen gebaseerd op een strategische visie. In dit stadium is het wenselijk om geen precieze doelstellingen te bepalen aangezien deze problematiek nog verder moet worden geanalyseerd. Om voor een helder debat te zorgen en een balans op te maken van de situatie in België, zal de Federale Minister van Leefmilieu, Klimaat en Energie begin 2009 een verzoek om advies indienen over "Duurzame voeding" aan de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO) waarvan de samenstelling zal worden uitgebreid tot de betrokken gewestelijke besturen.

Ondanks deze context kunnen toch al verschillende acties worden aangevat.

Actie nr. 43: Een nationale coördinatie organiseren over het thema milieu/voeding

Hoewel de institutionele actoren het erover eens zijn dat de voeding een belangrijke impact heeft op het milieu, is er vandaag geen enkel platform om het beleid terzake te coördineren. Een verklaring hiervoor kan worden gevonden in de afwezigheid van duidelijke institutionele bevoegdheden op dit gebied. Toch zal dit onderwerp in de toekomst in belang toenemen en is het absoluut noodzakelijk dat de verschillende overheidsniveaus in samenspraak en in goede verstandhouding kunnen handelen. Een betere coördinatie van de middelen en de kennis zou de door de overheid genomen initiatieven alleen maar kunnen versterken. Hiertoe zal het plan een federaal platform inrichten dat tot de Gewesten kan worden uitgebreid.

Actie nr. 44: Naar een kader voor etikettering van de voedingsproducten

Op het federale vlak, en in tegenstelling tot de Wet betreffende Productnormen voor een hele reeks van producten, is er geen enkel wettelijk kader om de informatie over de milieu-impact van het op de markt brengen van voedingswaren in te delen.

Om aan dit maatschappelijk debat te voldoen, na een grondige analyse en onverminderd de geldende wetgeving, zal de federale wetgever de mogelijkheid bestuderen om, naar het voorbeeld van wat er voor de andere producten bestaat, een wettelijk kader op te stellen, dat vooral betrekking zal hebben op de etikettering en de informatie betreffende de voedingswaren en op de manier waarop de verschillende beweringen worden verantwoord. Er moet dus een geharmoniseerd kader op Belgisch vlak worden gedefinieerd en er moet worden vermeden dat hetzelfde voedingsproduct positief wordt beoordeeld door één speler op de markt en negatief door een andere. (Zie actie 19 over het ter beschikking stellen van de consument van informatie in verband met de milieu-impact van de producten).

Actie nr. 45: Invoering van pilootprojecten om een duurzame voeding voor de grootkeuken te bevorderen

De overheden bieden aan hun werknemers verschillende inrichtingen voor collectieve maaltijdverzorging, van een klein hapje tot het restaurant waar diverse warme maaltijden worden aangeboden. De voedingswaren waarvan werd vastgesteld dat zij een belangrijke impact hebben op het milieu, zijn aan een keuze onderworpen waarbij de overheid een voorbeeldrol kan spelen door een groen aankoopbeleid en duurzame kantines aan te bieden. Deze actie kan van invloed zijn op een groot publiek.

De uitvoering van deze actie zal worden gebaseerd op een integrale aanpak waarbij de impact van een product binnen de hele levenscyclus ervan zal worden beschouwd, vanaf de ontginning van de grondstoffen tot de behandeling van het afval. De uitwerking van een type-lastenboek zal de eerste resultaten opnemen van de werkzaamheden na uitgebreid advies van de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO). Het advies van de FRDO zal begin 2009 beschikbaar zijn.

De producenten en distributeurs, meer bepaald de mogelijke inschrijvers, zullen worden betrokken bij de uitwerking van het lastenboek. Er zal worden gezocht naar een maximale synergie met de doelstellingen van het Nationaal Voedings- en Gezondheidsplan (NVGP), evenals met de gewestdoelstellingen voor de preventie van afval, meer bepaald op het vlak van de strijd tegen voedingsverspilling. Dit project zal zich niet beperken tot de loutere problematiek van de aankoop van een gevarieerde en kwaliteitsvolle voeding door de kantines, maar zal ook aspecten opnemen in verband met het duurzame beheer van de kantines. Het project kan dus problemen aanpakken zoals het beheer inzake energie, water of afval, binnen de kantines.

Op termijn zal de ervaring het kader van de door de overheid beheerde kantines overschrijden en zal het overgenomen door andere grootkeukens in België: federale, gewestelijke, gemeentelijke en provinciale gelegenheden, maar ook in scholen, ziekenhuizen, crèches, rust- en verzorgingstehuizen en bedrijfskantines.

Deel IV – OPVOLGING en EVALUATIE van het Plan

1. Uitvoeringskalender

- DOEB-test
- Raadpleging van het publiek
- Advies van de FRDO
- Adviezen van de Adviesraden (Wet Productnorm)
- Ministerraad
- Programmatie strategische uitvoering
- Opvolging en uitvoering
- Tussentijdse evaluatie
- Postevaluatie

		2008		2009				2010				2011				2012			
		3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
1.1 Voorbereiding																			
1	DOEB-test	■																	
2	Raadpleging van het publiek		■																
3	Advies van de FRDO			■															
4	Adviezen van de Adviesraden (basis, Wet Productnormen)				■														
5	Ministerraad					■													
1.2 Monitoring																			
6	Programmatievergaderingen met de strategische actoren					■													
7	Samenstelling van databases en situatieoverzichten					■	■												
	Samenstelling van prestatie-indicatoren					■	■	■											
1.3 Uitvoering																			
	Opvolging van de overgangmaatregelen					■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	Opvolging van de prioritaire productgroepen					■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	Opvolging van de acties van sociale aard					■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
	Benchmarking & enquêtes							■		■		■		■		■		■	
1.4 Evaluatie																			
	Tussentijdse evaluatie								■										
	Heroriëntatie								■	■			■						
	Postevaluatie																■	■	■
	Voorlegging aan de Adviesraden																		■

---

2. Uitvoeringsmodaliteiten

2.1 Programmatievergaderingen

Het DG DPCP van het CCIM zal de vergaderingen met de betrokken actoren organiseren volgens de prioritaire productengamma's, op basis waarvan een consensus over de kalender, de uitvoeringsmodaliteiten en de methoden kan worden bepaald, waaronder de benaderingen op basis van de **ASEP**⁵⁵-methode en de participatieve evaluatiemethoden. Tijdens de programmatiefase kunnen ook de geometrie van het net, de organische regels en de werkmethoden (open coördinatiemethode **OCM**) worden bepaald.

2.2 Samenstelling van de databases en de situatieoverzichten

Samenstelling van databases

De databases zullen worden samengesteld uit **STATBEL** (www.statbel.fgov.be), de databanken van de NBB, van de FOD Economie, van de Federaties van de nijverheid, van academische sites, gewestelijke statistieken en de Europese databanken **EEA** (European Environmental Agency) of **Eurostat** (European Statistical Office), of zelfs de gewestelijke **OESO** (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling), **WTO** (World Trade Organization), **WHO** (World Health Organisation), enz.)

Samenstelling van de situatieoverzichten

Een reeks van strategische indicatoren en situatieoverzichten zullen worden samengesteld door de *Dienst Productbeleid* van de FOD Volksgezondheid en Leefmilieu in samenwerking met de institutionele actoren en de actoren van de burgermaatschappij en de industriële maatschappij.

Indicatoren van milieuprestatie

Dit soort van indicatoren zal meer bepaald, maar niet uitsluitend, worden samengesteld op basis van

- het **PSR-model** (*Pressure-State-Response*) van de OESO (1991), wat een milieugerichte aanpak is, of
- het **DSR-model** (*Driving force-State-Response*) van het Programma van de Verenigde Naties voor de Indicatoren van Duurzame Ontwikkeling (**UN-WPISD**), dat de interacties tussen de drie dimensies van duurzame ontwikkeling verduidelijkt, en de symptomen van verandering, de oorzaken ervan en de nodige aanpassingen voor een terugkeer naar de duurzaamheid identificeert.

Samenstelling van de (energie)prestatie-indicatoren

Deze indicatoren bieden het middel om de prioriteiten verbonden aan een prioritaire-productengamma te kwantificeren. Wanneer zij gesteund zijn op de verzameling (bijvoorbeeld met behulp van formele enquêtes) en de analyse van gegevens, kunnen de beheerders met deze indicatoren de vordering van de actie volgen, er de impact van bepalen en de nodige corrigerende maatregelen bij nemen om de actie voort te zetten.

---

⁵⁵ Analysesysteem van de Sociale effecten van de Projecten

De energieprestatie-indicatoren kunnen worden genomen uit het **IEA-OESO** (Internationaal Energie Agentschap) dat in 2001 een reeks indicatoren heeft ontwikkeld voor **SED** (*Sustainable Energy Development Indexes*). Verschillende indicatoren met betrekking tot de *sociale dimensie* van energie werden ontwikkeld door **UNDP** (United Nations Development programme), **UNDESA** (United Nations Department of Economic and Social Affairs) in 2001, **WEC** (World Energy Council) in 2000 en het **IEA** (Internationaal Energie Agentschap) in 2002.

Het Plan zal voortaan de stakeholders verplichten tot de overname van de indicatoren, die zij dan kunnen gebruiken tijdens de netwerkfasen.

Toepassingen van de prestatie-indicatoren

- De inhoud van de prestatiedoelinden preciseren en de bereikte vooruitgang naar de realisatie meten;
- De problemen opsporen met behulp van een snel evaluatiesysteem (zie boven en/of ‘*quick scan*’) om over de corrigerende maatregelen te kunnen beslissen;
- Oordelen over de noodzaak om over te gaan tot een diepgaande evaluatie.

3. OPVOLGING EN BEGELEIDING

De strategische opvolging zal worden gesteund op een regelmatige verzameling van gegevens (gebaseerd op de prestatie-indicatoren) tijdens de uitvoering van het Plan. De opvolging gebeurt intern en valt onder de bevoegdheid van de Administratie, maar zou gedeeltelijk aan het net kunnen worden toevertrouwd. Deze aspecten zullen worden bepaald tijdens de programmatievergaderingen met de betrokken actoren of bij de bepaling van de sectoriële of bedrijfstakakkoorden. Zij zouden kunnen worden geactiveerd na de vastlegging van de akkoordprotocollen met de actoren van de burgermaatschappij.

Snelle evaluatiemethoden

Raadpleging van de belangrijkste informatiebronnen

Kwalitatieve, diepgaande en semi-gestructureerde gesprekken met de experts die werden gekozen omwille van hun kennis en ervaring in een bepaald domein (FOD en POD, PODDO, privé-sector lid van het netwerk, Federaties van nijverheden, enz.)

Participatieve evaluatiemethoden

Analyse van de stakeholders

Dit zal het vertrekpunt zijn van de meeste evaluaties met betrekking tot de acties van sociale aard en/of tot de participatieve instrumenten (bijvoorbeeld de sectoriële en bedrijfstakakkoorden met de industrie en de meeste acties van het Plan waarbij een beroep wordt gedaan op de “push”-communicatiemethoden). Het is de bedoeling om de machtsverhoudingen tussen de verschillende actoren die met een actie zijn verbonden,

---

hun invloed en hun respectieve belangen, te begrijpen, om te bepalen welke ervan zouden moeten deelnemen en in welk stadium.

Opvolging van de acties van sociale aard

Dit soort van opvolging zal meer bepaald, maar niet uitsluitend, worden gebaseerd op de **ASEP-methode** (Analysesysteem van de Sociale effecten van de Projecten⁵⁶). Dit evaluatieconcept berust grotendeels op “voor/na-vergelijkingen” opgebouwd op grond van de reële levensomstandigheden van consumenten met een laag inkomen, voor specifieke projecten. De evaluatie kan worden uitgevoerd op basis van enquêtes of besprekingen binnen de doelgroepen. Er wordt rekening gehouden met de dynamische aard van de sociale evolutie door een cyclische of jaarlijkse evaluatie te houden. Het centrale punt is de voorstelling van de wijzigingen van de waarden van jaar tot jaar en van de *determinanten* van deze wijzigingen. De externe factoren worden geïsoleerd op basis van verschillende indexen. De “business as usual”-drempel maakt het mogelijk om de minimale kwaliteits- en prestatie-indexen van een product te identificeren binnen een gegeven sociale omgeving. De relaties tussen de verwachte resultaten van de actie en de gevolgen ervan worden vervolgens geëvalueerd aan de hand van een “invloedmatrix”.

De methode is gebaseerd op een multidimensionale definitie van de onzekerheid die hoofdzakelijk berust op sociale criteria. Met de **ASEP-methode**⁵⁷ kunnen sociale sleutelprocessen worden gemeten, zoals:

- de verbetering van de levensomstandigheden,
- de verbetering van de toegang tot de ‘groene’ producten en toestellen,
- het leren van de praktijken van duurzame consumptie,
- de toegang tot de milieurechten (derde pijler van het [Verdrag van Århus](#))⁵⁸.

Opvolging en evaluatie door de begunstigen

Op basis van de systematische raadpleging van de begunstigen van de acties en van de stakeholders zullen de problemen voor de verspreiding van de producten kunnen worden geïdentificeerd en worden beoordeeld en kan dan ook feedback worden verkregen om het beheer van het Plan te verbeteren.

Auto-evaluatie op basis van de SWOT-methode (Sterkten-Zwakten-Opportunities-Dreigingen)

Eén van de methoden die worden gehanteerd voor de evaluatie is de **SWOT-methode** (Engelse afkorting voor Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats) aan de hand van een tabel die moet worden ingevuld op basis van de besprekingen tijdens de opvolgingsvergaderingen van het Plan samen met de betrokken privé- en de institutionele actoren:

---

⁵⁶ Zie bijvoorbeeld ODA (Official Development Assistance) 1995

⁵⁷ **Analysesysteem van de Sociale effecten van de Projecten**

⁵⁸ De toegang tot justitie, derde pijler van het *Verdrag van Aarhus*, maakt het meer bepaald mogelijk voor het publiek om de daden en veronachtzaamheden van privé-personen of overheden die zouden ingaan tegen het nationale milieurecht, aan te vechten (administratief en gerechtelijk hoger beroep)

Sterkten	Zwakten
Wat zijn de interne sterkten van het Plan/van de acties / instellingen/ van de actoren?	Wat zijn de interne zwakten van het Plan/van de acties / instellingen/ van de actoren?
Opportunities	Dreigingen
Welke externe gelegenheden dient men in de toekomst aan te grijpen?	Welke externe dreigingen moeten in de toekomst worden voorzien?

4. POSTEVALUATIE

Evaluatie van de impact

De evaluatie zal gebaseerd worden op de systematische identificatie van de – positieve of negatieve, al dan niet gewenste – effecten van de acties en de werkmiddelen op de actoren (industrie, distributie, consumenten, gezinnen, minder begunstigde groepen, enz.), op de instellingen, op de mate van duurzame ontwikkeling (economisch, sociaal, milieu, volgens de aangenomen orde van prioriteiten in functie van de categorie van producten). De evaluatie van de impact wordt weergegeven in termen van **doeltreffendheid**, **efficiëntie** (of *eco-efficiëntie*), van **resultaten** en **imago**. Hierdoor krijgt men een beter begrip van de mate waarin de activiteiten hun doelgroepen bereiken (consumenten en/of producenten) en de omvang van hun effecten op de strategische doelstellingen die door het Plan werden nagestreefd (*zie prioritaire producten & installaties*).

De evaluatie van de impact zou ertoe moeten bijdragen om de gunstige effecten te meten en deze effecten te isoleren van andere factoren, die buiten de beschouwde actie staan. Dankzij de evaluatie kan worden bepaald of de kosten van de activiteit verantwoord zijn. De besluitvorming zal worden toegelicht in verband met de opportuniteit om de actie verder te ontwikkelen, te wijzigen of op te heffen, of de toepassingsmodaliteiten en de uitvoering ervan opnieuw te bekijken. Er moeten vooral lessen worden getrokken uit de ervaring zodat het concept en het beheer van toekomstige acties kunnen worden verbeterd en de beheerders zich met meer verantwoordelijkheid kunnen gedragen.

4.1 Tussentijdse evaluatie

In **2010** zal een tussentijdse evaluatie worden overgemaakt aan de Ministerraad en de Interministeriële Milieuconferentie. Deze evaluatie zal een balans opmaken van de vordering naar een Geïntegreerd Productbeleid (GPB) in België en zal tijdens het Belgische voorzitterschap van de Raad van de EU, als hefboom dienen om dit proces en dat van de DPCP op Europees vlak gaande te houden.

4.2 Finale postevaluatie

Interne postevaluatie

In **2012** zal een finale evaluatie plaatsvinden. Deze zal meer bepaald betrekking hebben op de globale impact op het vlak van de 'greening' van de markten, de impact op het vlak van de DPCP, en de haalbaarheid van een GPB. Er zal een balans worden opgemaakt van de eventueel aangetroffen 'implementation gaps' (why and how?) en van de relevante antwoorden die een geïntegreerd productbeleid hierop kunnen geven.

Postevaluatie door de externe organismen

Dit kan worden voorgelegd aan de Adviesraden in overeenstemming met de Wet Productnormen.

In de finale evaluatie, evenals in de tussentijdse evaluatie, zullen de bijdragen van het opvolgingsproces dat tot stand werd gebracht samen met de stakeholders, worden opgenomen.

Er zullen jaarlijkse of semestriële ontmoetingen worden georganiseerd met alle actoren, waaronder die van de deelstaten, om de vorderingen van het Plan te evalueren en een stand van zaken op te maken.

Lijst van afkortingen

ADEME : Agence de l'Environnement et de la Maîtrise de l'Energie
BBP: bruto binnenlands product
BKG: Broeikasgassen
BTW: Belasting op de Toegevoegde Waarde
CBD: Conventie over Biodiversiteit
CCD: Convention to Combat Desertification
CCIM: Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid
CEN (TC): Comité Européen de Normalisation (Technical Commity)
CO₂: Koolstofdioxide
CSD: Convention on Sustainable Development
DG Leefmilieu: Directoraat-generaal Leefmilieu
DPCP: Duurzame Productie- en Consumptiepatronen
EEA: European Environment Agency
EEL: Elektrische en Elektronische Installaties
EIPRO: Environmental Impact of Products
EU: European Union
EuP: Energy using Product
EU SCP Action Plan: Europees Actieplan voor Duurzame Productie- en Consumptiepatronen.
EU SDS : EU Duurzame Ontwikkelingsstrategie
EVA: Europese Vrijhandelsassociatie
FEDIS: Fédération belge de la Distribution – Belgische Federatie van de Distributie
FOD: Federale Overheidsdienst
FPB: Federaal Planbureau
FPDO: Federaal Plan Duurzame Ontwikkeling
GLB: Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GPB: Geïntegreerd Productbeleid
ICDO: Interdepartementale Commissie Duurzame Ontwikkeling
ICEDD: Institut de Conseil et d'Etudes en Développement Durable
ICM: Interministeriële Conferentie over Milieu
ICT: Information and Communication Technology
IGEAT: Institut de Gestion de l'Environnement et de l'Aménagement du Territoire
ISO: International Organization for Standardisation
KB: Koninklijk Besluit
KMO: Kleine en Middelgrote Ondernemingen
LCA: Levenscyclusanalyse (Life Cycle Analysis/ Assessment)
MBMAS: Milieubeheer- en Milieuauditsystemen (EU)
NBN: Normalisatie Bureau de Normalisation
NGO: Niet-Gouvernementele Organisatie
NHP: Nationaal Hervormingsprogramma 2005-2008
NOx: Stikstofoxide
NVGP: Nationaal Voedings- en Gezondheidsplan
OCMW: Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OESO: Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling

---

OVAM: Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij
PAK: Polycyclische Aromatische Koolwaterstof
REACH : Registration, Evaluation and Authorisation and restriction of Chemical substances
RoHS : Restriction on Hazardous Substances
SG DPCP: Stuurgroep Duurzame Productie- en Consumptiepatronen
SO₂: Zwaveldioxide
UCM : Union des Classes moyennes
UNDESA: United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNEP: United Nation Environment Programme
UNIZO: Unie van Zelfstandige Ondernemers
UNFCC: United Nations Framework Convention on Climate Change
VBO: Verbond van Belgische Ondernemingen
VOC's: Vluchtige organische verbindingen
VITO: Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
WTCB: Wetenschappelijk en Technisch Centrum voor het Bouwbedrijf
ZKO: Zeer kleine onderneming

---

2 Bibliographie

- ADEME, Bio Intelligence Service, *Etude comparative des opérations menées dans la grande distribution en matière d'offre d'éco-produits à l'international (hors France)*, Paris, 2006.
- Aupaix H. et al., Politiques Scientifiques, *Détermination de profils de ménages pour une utilisation plus rationnelle de l'énergie* - CP/50, 2006.
- Bartiaux et al, Politiques Scientifiques, Socio-technical factors influencing residential energy consumption – PADD II, 2006.
- Bosmans Marc and De Caevel Bernard - RDC-Environment, *Study on the illegal export of WEEE as second hand products*, August 2006.
- BRE, Green Guide: website www.bre.co.uk
- Cabal, C. et Matignol, C. députés, Assemblée nationale n°2757, Sénat n°125, Office parlementaire d'évaluation des choix scientifiques et technologiques, *Rapport sur la définition et les implications du concept de voiture propre*, décembre 2005.
- CEN, *CEN Standardization and the Environment*, October 2004.
- CEN, *Guide for the inclusion of environmental aspects in product standards*, 2005.
- Charter 2007 "Verbetering van de informatiedoorstroming over energiebesparende investeringen in de bouw"
- Cler, *Photovoltaïque intégré aux bâtiments*, 2004.
- Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Groenboek Geïntegreerd Productbeleid*, Brussel, 2001.
- Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement – Geïntegreerd Productbeleid: Voortbouwen op een milieugericht levenscyclusconcept*, Brussel, 2003.
- Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Mededeling van de Commissie aan de Raad, het Europees Parlement, het Europees Economisch en Sociaal Comité en het Comité van de Regio's: Thematische strategie inzake het duurzame gebruik van de natuurlijke hulpbronnen*, Brussel, 2005.
- Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement – Stimulering van technologieën voor duurzame ontwikkeling: een Actieplan voor de Europese Unie inzake Milieutechnologieën*, Brussel, 2004.
- Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement – Integratie van milieuaspecten in de Europese Normalisatie*, Brussel 2004.
- Commissie van de Europese Gemeenschappen, *Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement – Stimulering van technologieën voor duurzame ontwikkeling: een Actieplan voor de Europese Unie inzake Milieutechnologieën*, Brussel, 2004.
- Commissie van de Europese Gemeenschappen, Studie Bi Pro : *Screening study to identify reductions in VOC emissions due to the restrictions in the VOC content of products*, 2002
http://ec.europa.eu/environment/air/pdf/paint_solvents/2002_02_bipro_final_report.pdf
- Nationale Klimaatcommissie, *Broeikasgasemissies in België: Trends, prognoses en vorderingen ten opzichte van de Kyoto-doelstelling*, 2007.

-
- Cowi for the Federal Public Service Health, Food Chain Safety and Environment - Directorate-General Environment , *RoHS substances (Hg, Pb, Cr(VI), Cd, PBB and PBDE) in electrical and electronic equipment in Belgium*, November 2005.
  - OIVO, *Duurzame consumptie, Synthese van onderzoeken uitgevoerd in de cluster duurzame consumptie van het PODO II: Welke rol is er voor de gebruiker weggelegd?*, 2007.
  - OIVO, *Reclame, marketing en duurzame ontwikkeling: Brochure en Delphi enquête – S264*, 2006.
  - OIVO, *Criteria en impulsen voor veranderingen naar een duurzame consumptie: sectoriële aanpak*, 2004.
  - WTCB, *Ventilatie van woningen*, digest nr. 5, 1999
  - Declerck, Lambrecht et De Meester, FEB, *Energie et climat, les atouts du secteur de la construction*, 2007.
  - De Herde et al, *Comparaison de systèmes de chauffage de logements – Projets « connaissance des émissions de CO2 » pour Electrabel/SPE, phase 2 – sous-projet 4*, UCL Architecture et Climat, mars 2000.
  - Direction générale de la Santé et de la consommation : Com(2003)338 final du 11 juin 2003 et 24 Com(2004)416 final du 9 juin 2000 (<http://europa.eu.int/eurlex/fr/com/cnc/2004/act0416fr01/1.pdf>).
  - Documenten gerelateerd aan het Vlaamse transitieproject "Duurzaam wonen en bouwen" (2006-2007), met nadruk op het luik "Sluit de Kringloop"
  - EEA, *Household consumption and the environment*, Report No 11, 2005.
  - EEA, *How much bioenergy can Europe produce without harming the environment ?*, Report N° 7, 2006.
  - ERSCP, European Roundtable on Sustainable Consumption and Production, Bâle, Suisse, 20-22 juin 2007.
  - Studie Gezondheid en Huisvesting, 2007 : http://www.grootstedenbeleid.be/content/what/expertise-development/knowledge-production/researches/eindrappport-sant--logement_nl.pdf
  - European Construction Technology Platform, *Vision 2030 & strategic research agenda, focus area Materials*, 2005.
  - FEB, *Position sur le Plan stratégique Politique de Produits*, 2007.
  - Febelauto, *rapport annuel*, 2006.
  - FEBIAC, *Data Digest*, edition 2007.
  - Flanders Indoor Exposure Survey, 2007 - http://wwwb.vito.be/files/files_e.aspx.
  - Geerken et al, Politiques Scientifiques, *Sustainability developments of product systems 1800-2000, PADD II*, 2006.
  - Goelen et al., *Product Policy in the Context of the Indoor Environment Quality*, 2006.
  - Inter-Environnement Wallonie (IEW), *Concept paper – Soutenir des achats groupés de produits « environnementaux » pour accélérer la transformation du marché*, 2006.
  - IEW, BBL, BRAL ent IEB, *Voorontwerp "Strategisch Plan Productbeleid" - Advies van de vier federaties*, 2007.
  - Lorek, S and Spangenberg, JH., *Environmentally Sustainable Household Consumption – Wuppertal papers* , November 2001.
  - Mandaat M/350 van EC aan CEN "development of horizontal standardised methods for the assessment of the integrated environmental performance of buildings. Response to M/350 from CEN.

-
- Mandaat M/366 van de EC aan CEN "development of horizontal standardised assessment methods for harmonised approaches relating to dangerous substances under the construction products directive".
  - Mansori A. and al., *Indoor Air and Human Health. Sick House Syndrome And Multiple Chemical Sensitivity*, Bulletin of National Institute of Health Sciences issue 120 page 6-38, 2002.
  - McPherson Alexandra, Thorpe Beverley, and Blake Ann, Ph.D. – computertakeback.org, *Brominated Flame Retardants in Dust on Computers*, June 2004.
  - Misonne et al, Politiques Scientifiques, *Vade-mecum des balises juridiques pour une politique fédérale des produits favorable à l'environnement*, décembre 2003.
  - Nemry F. et al. – ICEDD – VITO, *Priority Policies and Measures for the Federal Product Policy in order to Mitigate Climate Change*, January 2004.
  - OCDE, *Examens environnementaux de l'OCDE : Belgique*, Paris, 2006.
  - OCDE, *Household energy & water consumption and waste generation: trends, environmental impacts and policy responses – sector cases studies series*, June 2002.
  - OCDE, *Vers une consommation durable des ménages ? Tendances et politiques dans les pays de l'OCDE*, 2002.
  - Ovam, *Sectoraal Uitvoeringsplan "Milieuverantwoord materiaalgebruik en afvalbeheer in de bouw*.
  - Passivhaus Institut, *Lüftung im Passivhaus - höchste Effizienz ist unverzichtbar*, Darmstadt, 2003, <http://www.passivhaustagung.de>
  - Price Waterhouse Coopers, *Reducing greenhouse gas emissions through energy demand side management – Résumé executive*, Bruxelles, 2007.
  - Dr. Frieder Rubik, Dirk Scheer (Institute for Ecological Economy Research), *a policy paper: Integrated Product Policy*, Würzburg, 2007.
  - Schütz H. et al. – Wuppertal papers, *Globalisation and the shifting environmental burden*, July 2004.
  - Scientific Committee on Health and Environmental Risks, 2007 - *Opinion on risk assessment on indoor air quality* - http://ec.europa.eu/health/ph_risk/committees/04_scher/docs/scher_o_055.pdf.
  - SPF Santé Publique, Sécurité de la Chaîne Alimentaire et Environnement, DG Environnement, Service Politique de Produits, *Politique de Produits et Environnement, Projet de Plan directeur fédéral (2003-2005)*, Bruxelles, 2003.
  - Thollier K. et al – VITO – ICEDD, *Integrating Climate Resource and Waste Policies Through a Product Policy*, January 2005.
  - Tukker A. et al (TNO- the Netherlands et VITO- Belgium), *Environmental Impact of Products (EIPRO), Analysis of the life cycle environmental impacts related to the final consumption of the EU-25*, 2006.
  - Van Dessel et al., *Strategic Policy Document on building products and the environment*, 2007.
  - Wallenborn et Rousseau, Politique Scientifique, *Détermination de profils de ménages pour une utilisation plus rationnelle de l'énergie – PADD II -*, 2006.